

STICHTING RENE DE CLERCQ

De Clercq en Domela, kinderen van de Romantiek

Tentoonstelling in het René De Clercqmuseum te Deerlijk

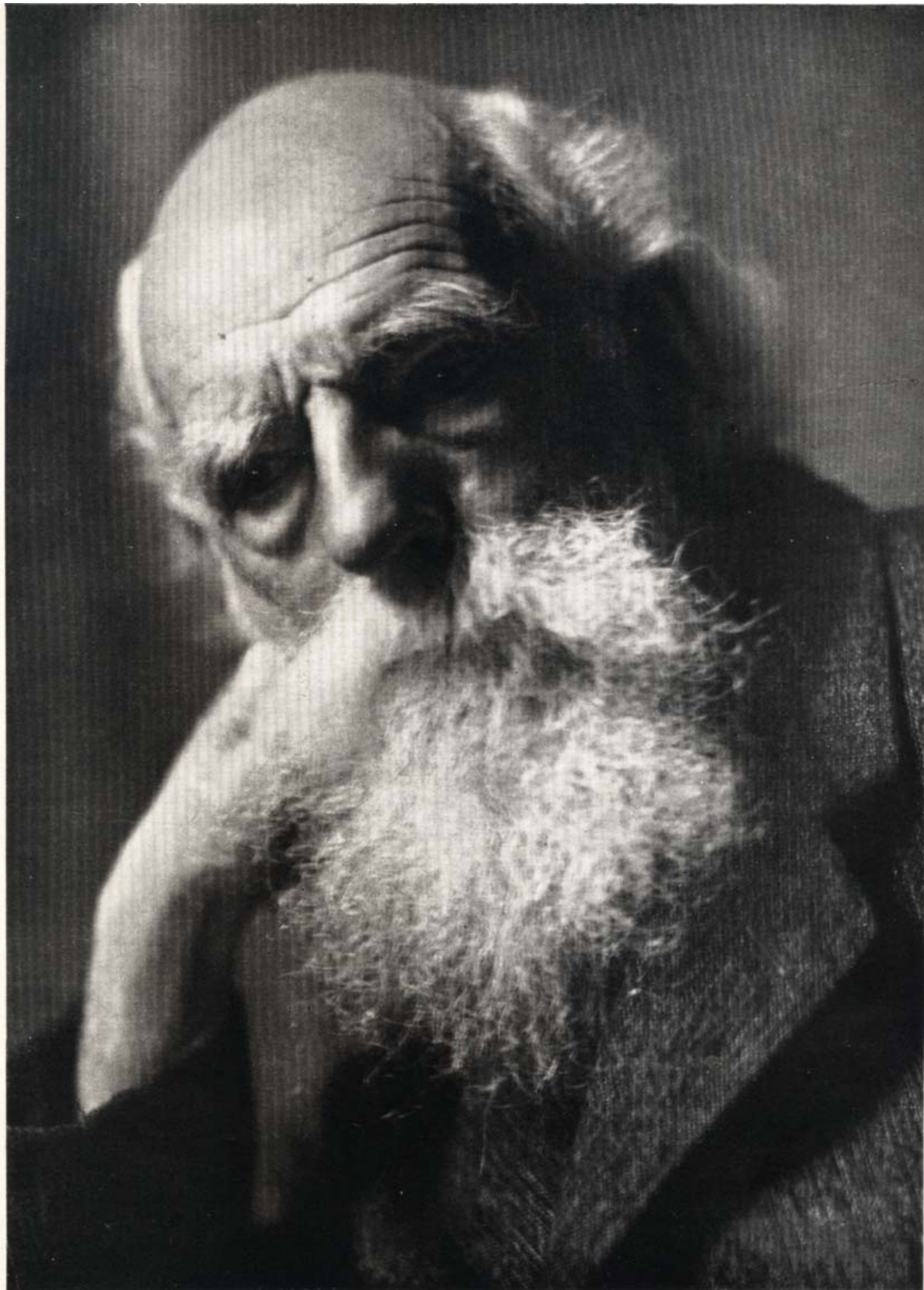
23 april 2006 – 15 juni 2006

René De Clercqstichting i.s.m. Werkgroep Het Pennoen

Samenstelling: Joost Vandommele

HET PENNOEN

Jan Derk Domela Nieuwenhuis, Vlaming door keuze

Ds. Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard,
Predikant der Evangelische Staatskerk te Gent,
Stichter van het Vlaamsche aktivisme, ter dood
veroordeeld voor Vlaanderens bevrijding.

Godfried de Groot, Amsterdam

- geboren op 25 juli 1870 in Amsterdam.
- zorgenkind van de familie, sukkelde als kind met een zwakke gezondheid.
- was ‘verliefd’ op zijn Fries-Deens-Noorse afstamming. Bracht vanaf de jaren 1890 zijn hele ‘nordische’ afkomst in kaart en voegde ten teken van de Scandinavische afkomst van de familie vanaf 1922 de naam Nyegaard toe. Volgens Domela was de ‘bloedlijn’ belangrijker dan de taal als bindmiddel voor een volk. De Europese cultuur was te veel op het Zuiden gericht. Vlamingen moesten hun verbastering ongedaan maken door zich terug op het Noorden te richten.
- compromisloos en strijdbaar geheelonthouder, niet-roker en vegetariër.
- studeerde voor dominee aan een calvinistisch instituut in Lausanne in het Frans; voltooit zijn studie in Edinburgh.
- met zijn calvinistische opleiding is Domela moeilijk beroepbaar. Na een omschakeling in Lutherse richting, belandt hij in september 1895 in de zgn. ‘zendelingenkerk’ van Oostende.
- na een kort intermezzo in Odijk (prov. Utrecht) wordt hij in 1903 beroepen in Gent waar hij met zijn ‘orthdoxe’ houding botst met de liberaal-protestant Paul Fredericq.
- Domela cultiveerde een hoop karaktertrekken die zeer bruikbaar waren in een zuiver romantische ingesteldheid (die vandaag zondermeer als negatief worden geconoteerd), huldigde het Paulinische principe ‘wie niet voor mij is, is tegen mij’. Volgens de nuchtere Leo Picard was hij ‘verblind door zijn idealen, gesloten voor de werkelijkheid’ en ook ‘een edele figuur maar ook een hartstochtelijk en heerszuchtig man, die iedere nuance miste’.
- vooral in het eerste oorlogsjaar, bezieler van de zgn. ‘Jong Vlaamse Beweging’ waar hij een eigengereide, zeer pro-Duitse houding aanneemt, die zelfs voor de Duitsers té hinderlijk wordt ervaren waardoor hij vlug op een zijspoor wordt geplaatst. Door velen echter gezien als de ‘stichter’ van het activisme.
- na de vlucht naar Nederland, beroepen in Beetsterzwaag (Frl) en actief in de Heel-Nederlandse beweging.
- verhuist naar Amsterdam in 1944.
- overlijdt op 4 januari 1955.
- begraven op familiekerkhof in Woerden (Zuid-Holland).

(foto uit ‘Geschiedenis der Jongvlaamsche Beweging 1914-1918’, 1941, Marcel van de Velde (1898-1964), oud-leerling van René De Clercq in de volksuniversiteit)

Domela en De Clercq, kinderen van de Romantiek

Wanneer we 90 jaar later figuren als Domela, De Clercq, Borms e.a. zien ageren in het activisme tijdens de Eerste Wereldoorlog valt ons op dat ze:

a) **zeer idealistisch** ingesteld zijn en soms zodanig zweven dat ze nog weinig voeling met de realiteit, het leven van de doorsnee Vlaming-van-vlees-en-bloed; ze weigeren politieke en andere krachtsverhoudingen in te schatten en gaan voor het volle pond van hun overtuiging wars van elk obstakel; desnoods tegen de mening van het Vlaamse volk in wiens naam ze optreden.
b) **naïef;** nogal **lichtgelovig** zijn
c) op **daden** gesteld zijn; ze leggen de lat hoog en wensen snel resultaten; **dadendrang; doordrijvers**
d) beschikken over een grote dosis **inbeelding, geloof en fantasie;** hechten een groot belang aan **symboliek;** neiging **mythevorming;** geloven in **zelfgecreëerde mythes; missionaire drang**
e) bereid **alles of niets** te spelen; situaties uitlokken van '**nu of nooit'; impulsief**
f) ze zeer geïnteresseerd zijn in het **verleden,** zodanig dat ze bepaalde historische scènes in een nieuwe context willen overdoen; ze voelen zich deel van een historische ketting en willen hun **voorouders** niet beschamen; sterke belangstelling voor **volkskunde**
g) ze vinden dat het **volk slecht voorgelicht is en bedrogen wordt** door het parlementaire systeem waar ze niets meer van verwachten
h) **ze zich weinig bekommeren om materiële zaken** en kennen de waarde van het geld niet; **offerbereid; non-conformistisch**
i) zij **dwepen met hun ideaal** en hebben een grote overtuigingskracht (ze neigen tot het manische); ze zijn **zeker van het eigen gelijk;** ze zijn **bevlogen** en **radicaal,** tegen zgn 'lauwheid' en 'halvelingen'; **rechtlijnig; enthousiasme; exaltatie**
j) ze neigen tot **onredelijkheid;** niet vatbaar voor strijdgenoten die hen met redelijke argumenten trachten te temperen; kritiek doet hen vaak besluiten dat ze op de goede weg zijn; **koppige volharding**; weinig flexibiliteit en neiging tot **verstarring**
k) ze neigen tot opbod in **zuiverheid en radicalisme;** tegenover **decadentie** en het **zieke propageert** men het **gezonde** en het **natuurlijke**
l) ze misschien vlug gedesillusioneerd maar bereid opnieuw te beginnen; **nooit opgeven**; vatbaar voor **revanchisme**
m) neiging tot **megalomanie,grootspraak** etc vertonen
n) **gevoelsmensen** bij uitstek zijn
o) **middenklassedenken**
p) een zekere **ijdelheid** gekoppeld aan **positivisme; de wereld is maakbaar**

Vele van deze eigenschappen worden vandaag ten zeerste als negatief geconoteerd. Hoe moeten we vandaag verklaren dat onmiskenbaar verstandige mensen (studieniveau etc.) toen precies deze eigenschappen in plaats van te temperen precies cultiveerden en als een gave aanzagen? **Het is duidelijk dat in het romantische denkpatroon en meer bepaald de Duitse variant ervan, voornoemde eigenschappen op de voorgrond treden en een duidelijk rendement genereren.** Zij zijn een belangrijk deel van de motor van een brede maatschappelijke beweging zoals die zich in het 19de eeuwse Duitsland manifesteerde. De vormelijkheden en waardeschalen van de romantiek verfden duidelijk af op Nederland en Vlaanderen, telkens natuurlijk op een zeer specifieke wijze en volgens het plaatselijk klimaat en tradities. In dit inleidende hoofdstuk willen we precies enkele grote, structurele elementen methodisch en schematisch belichten waaraan mensen als

Domela en de Clercq schatplichtig zijn. Zonder deze achtergrond in grote lijnen te kennen, kan je hen moeilijk begrijpen en zeker niet beoordelen.

1) De grote transformatie

- In de Middeleeuwen en de 16de eeuw waren de Zuidelijke Nederlanden het proefterrein geweest van respectievelijk stedelijke autonomie (bv. Artevelde) en vroegburgerlijke nationale vrijheidsbewegingen (met als motor het calvinisme). In de 16de eeuw die wel eens de moedereeuw van alle revoluties (industrieel, maatschappelijk, religieus, kunst) wordt genoemd, liepen onze gewesten in alles vooruit. De Contrareformatie jaagt alle bewustzijn, kapitaal, kunde etc. het land uit, legt de basis van Hollands gouden eeuw en degradeert ons tot een provinciaal wingewest. 150.000 Zuid-Nederlanders (10% van de bevolking, vooral stedelingen)j nemen het bestuur, de handel (grootste deel van de aandelen in de OIC), nijverheid, wetenschap en de kunsten van het Noorden in handen. Hetzelfde geldt voor ideologie en godsdienstspecialist dr. Jan Briels verwoordt het als volgt: ‘de grote namen van het calvinisme in deze periode worden nagenoeg door Zuid-Nederlandse theologen gedragen, de belangrijkste kerkelijke geschriften op het gebied van dogmatiek, de vroomheid en het godsdienstonderwijs zijn van hun hand en ook in de opleiding en vorming van predikanten namen zij een leidende positie in’
- de 18de eeuw met rationalisme, encyclopedisten, wetenschappelijk, empirisch denken en vooral de vele technische innovaties (stoommachine) en de eerste industriële revolutie.
- de burgerij is de immanentie van al deze veranderingen. In Frankrijk, waar het Ancien Régime langer standhoudt dan in Engeland, de Verenigde Provincies etc., zorgt de Franse revolutie (van burgerij en de zgn. vierde stand) voor een schokeffect. O.m. om de revolutie te consolideren loopt het revolutionaire Frankrijk het grootste deel van het vijandige Europa onder de voet. De verworvenheden van de revolutie worden op een weinig genuanceerde manier geëxporteerd en opgedrongen.
- na een restauratieperiode waar de verlichte politiek van Willem I de tijd niet heeft gehad om in ‘arm Vlaanderen’ structurele beterschap te brengen komt de Belgische revolutie van 1830. Voor Wallonië betekent zij ‘de restauratie van de democratie’; het onmondige Vlaanderen werd ‘stoemelings’ meegetrokken in deze consolidatie van een synthese van enerzijds de verworvenheden van de Franse revolutie en anderzijds de traditionele belangen van de Kerk. Toch zal de Kerk de hele 19de eeuw door haar onaantastbare positie van het Ancien Régime proberen te herstellen. De voortschrijdende industrialisatie heeft ook een zwarte keerzijde nl. de zgn.’péril social’ die op haar beurt het socialisme en een reactie van de kerk genereert.

2) de Duitse romantiek:

- tegen de bezetting door Napoleon grijpen in Duitsland in 1813-’14 de zgn. ‘Befreiungskriege’ plaats. Naast het fysiek verdrijven van de Franse bezetter wordt ook het Franse rationalisme bestreden.
- de ideologische brandstof wordt geleverd door Johann Gottfried Herder (1744-1803): elk volk ontwikkelt zich in de geschiedenis tot een onherhaalbare identiteit onder invloed van specifieke omstandigheden van klimaat, bestaansmiddelen en politiek. Elk volk is een natuurlijke, door God gewilde verscheidenheid, die zich het duidelijkst uitdrukt in de eigen taal en literatuur, die het volkskarakter weergeven. Elk volk heeft zijn specifieke waarde en zending en moet zijn eigen karakter bewaren. Daarvan afstand doen betekent ‘verbasteren’. Een volk is niet een massa los van elkaar staande individuen (cfr.Franse Revolutie), maar een zich door de generaties voortplantende organische eenheid die de voorwaarden biedt tot een volle ontplooiing van de mens. De studie van de verwaarloosde volkstalen (tegen het Frans als universele taal van filosofie, wetenschap en vooruitgang),

van de volksliederen en de oude literatuur in het algemeen, en van de geschiedenis en gebruiken gold als middel om de volksaard te verstevigen. De volkskunde werd in Duitsland ‘bauernkunde’ genoemd omdat deze bevolkingsgroep het beste de oude zeden en particulariteiten had bewaard tegen het centraliserende modernisme. In het spoor van Herder hebben intellectuelen zoals bvb. de Grimms, Hoffmann von Fallersleben en bij ons JF Willems en Guido Gezelle (‘Wees Vlaming, dien God Vlaming schiep. Wees Vlaming zeg ik u, die gistren nog geen Vlaming sliep; Ontwake Vlaming nu’; volgens Hugo Verriest heeft Gezelle ‘de steen weggeschopt en zo de bronnen uit de Vlaamse grond doen spruiten’) met de middelen die Herder had aangewezen ‘hun slapende volk gewekt’. Men was immers van oordeel dat de natie of het volk van oudsher, in een onbewuste of ‘slapende’ toestand was verzeild door verbastering en verlies aan zelfbewustzijn en nationale trots.

- Duitse patriotten tegen de napoleontische overheersing zoals Fichte e.a. werkten de Herderiaanse filosofie die louter cultureel was verder uit in politieke zin. Volgens hen vormde de taal wel het volk, maar dat volk moest zich in een staat uitdrukken om zich te kunnen handhaven. Op hun beginsel van ‘één taal, één volk, één staat’ werd de Duitse eenmaking gerealiseerd door Bismarck rond 1870.
- naar het einde van de 19de eeuw ontwikkelt zich meer en meer het pan-Germanisme: in 1891 werd het Alldeutcher Verband opgericht omdat men vond dat de regering in Berlijn Duitse koloniale belangen aan Groot-Brittannië verkwanselde o.m. in Zuidelijk Afrika… het Verband was een imperialistische drukkingsgroep die voor het snel groeiende industriële Duitsland een wereldrijk wilden zoals het Britse Empire. Eveneens wensten ze een Duitse economische invloedssfeer in Midden-Europa. Het ging hem over een ‘Duitse’ statenbond van Neder- (België en Nederland) en Hoog-Duitsers (Oostenrijk etc) plus andere verspreide Duitstalige volksduitsers. Men wees erop dat men geen pan-Germanisme voorstond, omdat de Angelsaksers en de Scandinaven buiten hun plannen vielen. In het spoor van de Duitse eenmaking die zij onvoltooid achten vormden de Vlamingen volgens hun een ‘afstammings- en belangengemeenschap’ met de Duitsers. Vergeten we niet dat Antwerpen traditioneel een grote Duitse handelskolonie huisvestte en dat sommigen al lang droomden om op zijn minst België op te nemen in het Duitse Zollverein… Tevens meende men de Vlaamse Beweging ook terug te vinden in hetzelfde anti-Franse kamp. In de Vlaamse Beweging was er een zekere sympathie geweest voor de Duitsers tijdens de oorlog van 1870 tegen de Franse ‘erfvijand’. De Alduitsers wensten historische (gezamenlijke geschiedenis in het Heilig Roomse Rijk), veilige en natuurlijke grenzen (samenvallend met de werkelijke taalgrenzen) voor Duitsland waarbij bv. de Rijn en Scheldemonding vrij van Franse invloed zouden worden gehouden om eens en voorgoed situaties zoals ten tijde van Napoleon te voorkomen. Het mocht ‘de Duitsers niet onverschillig laten of het Fransdom enkele miljoenen Neder-Duitsers verslindt en zich uitbreidt tot de Scheldemonding’. In 1896-’97 komen er compromitterende avances naar de Vlaamse Beweging. Vanuit de extreme conclusie dat Vlamingen en Nederlanders helemaal geen eigen volkeren waren, doch Duitsers, zonder het zelf te beseffen. ‘Het is voor ons onbegrijpelijk hoe u zich een apart volk kunt voelen’ schreef een Alduitser aan de Vlaamsche Volksraad: ‘u bent eigenlijk zelfs geen aparte stam. De Vlamingen zijn van Frankisch-Saksische en Frankische-Friese oorsprong. Hun taal is niet alleen verwant aan de Duitse taal, maar feitelijk de zuster van de Hoog-Duitse, één en dezelfde echter met de Neder-Duitse taal’. Terwijl men in die periode precies in Neder-Duitsland aan het verhoogduitsen was, dachten sommigen deze lijn ook in Vlaanderen en Nederland te kunnen doortrekken. Volgens sommigen waren de Vlamingen bovendien bijzonder gemakkelijk te verduitsen. Toch moet ook benadrukt dat de Duitse belangstelling voor Vlaanderen steeds een marginaal verschijnsel is geweest. België wordt een hoofdonderwerp tijdens de Eerste Wereldoorlog als de zgn. ‘Kriegsziele’ moeten worden bepaald. Tevens was er slechts een kleine minderheid van de Flamenfreunde die

Vlaanderen ook werkelijk wenste te verduitsen. Het is duidelijk dat de Vlaamse Beweging als dusdanig zich krachtig verzette tegen het Duitse expansionisme: ‘wij zijn Germanen, geen Duitsers’ klonk het. Het enige concrete resultaat van de Alduitse bemoeienissen was het tweetalig Duits-Vlaamse tijdschrift ‘Germania’ (enkele honderden abonnees in Vlaanderen) dat tussen 1898 en 1905 verscheen en werd uitgegeven door vader en adoptiefzoon von Ziegesar. Vlak voor de Eerste Wereldoorlog was er in Duitsland een nieuwe generatie Vlaanderen-deskundigen aangetreden zoals Franz Fromme, Conrad Borchling, Robert Oszwald e.a. Zij erkenden Vlamingen en Nederlanders als een eigenheid binnen de Germaanse sfeer, zouden een belangrijke rol spelen tijdens het Vlaanderendebat tijdens de Eerste Wereldoorlog en bleven spilfiguren in de Vlaams-Duitse betrekkingen tot het einde van het Derde Rijk. De Romantiek is een goedkoop en doeltreffend middel waarvan nationale (maar ook andere) bewegingen zich bedienen om hun doel te bereiken. Men stelt een ingebeeld ideaal voorop waarvoor men dan de mensen probeert te werven meestal met de kwaliteiten die hierboven zijn opgesomd. Dan kan men het effect verkrijgen van de spreekwoordelijke ezel die achter de wortel blijft lopen… het gevaar is dat men dikwijls de eigen overdrijvingen en verzinsels zelf gaat geloven waarbij deze een eigen leven gaan leiden met alle gevaren vandien…

3) De Neder-Duitse en Aldietse bewegingen

Het is duidelijk dat er zich binnen de romantiek verschillende stromingen en interpretaties van het Herderiaanse denken ontwikkelen. Eén ervan is het Neder-Duitse bewustzijn. Uit het Oudsaksisch was in de Middeleeuwen immers een Middelnederduits ontstaan dat als uniforme verkeers- en zelfs literatuurtaal fungeerde in het Hanzegebied. Er was ook het Vlaamse aandeel in de Duitse kolonisatie van de Slavische gebieden ten oosten van de Elbe geweest in de 12de, 13de eeuw. Sedert de 16de eeuw was deze taal wegens economische, religieuze en politieke verschuivingen weggekwijnd. Met het verschijnen van de roman ‘Quickborn’ van Claus Groth in 1852 groeit onder de hogergenoemde romantische principes en gevoeligheden een collectief bewustzijn, gebaseerd op een vermoede taaleenheid in het kustgebied van Duinkerken tot Danzig. In Noord-Duitsland zet deze beweging zich af tegen de verhoogduitsing die zich o.m. door de snelle industriële ontwikkeling en eenmaking van Duitsland in de late 19de eeuw voltrekt. Vanuit Vlaanderen werd de Neder-Duitse Beweging als parallel met de eigen situatie aangevoeld. De taalkundig-literaire wedergeboorte werd met belangstelling gevolgd. De Neder-Duitsers zouden meer verwantschap met het Nederlandse taal gebied hebben dan met het Hoog-Duitse. Er groeide een consensus dat het Nederlandse taalgebied niet ophoudt bij een landsgrens maar doorloopt over wel 4 staatsgrenzen. Een echo van dit denken is ‘Mijn Moederspraak’ van Claus Groth getoonzet door Peter Benoit. In het midden van de 19de eeuw, toen de Nederlandse eenheidsspelling De Vries en te Winkel , alleszins in sommige Vlaamse geesten nog geen vaststand feit was, droomden sommige literatoren van een gemeenschappelijke Nederduitse schrijftaal waardoor literaire werken door zoveel meer mensen zouden kunnen worden gelezen. Dit taalgebied zou, opeens een Europees formaat verwerven en zo groot zijn als het Engelse of Franse… Volgens Antwerpenaar, zoon van een Deense vader, Constant Hansen, de promotor van de Aldietse Beweging (Diets = de volkstaal in het Nederduitse taalgebied) zou ‘Dietschland zich uitstrekken van Duinkerken tot Koningsberg, alzoo een grondgebied van meer dan 17 miljoen inwoners’. In Duitsland bleef de beweging evenwel steken in een literair-heemkundige sfeer maar het Neder-Duitse en het Aldietse denken werd door Duitse expansionisme van rond de eeuwwisseling in de omgekeerde zin gebruikt: het toonde namelijk aan dat er een bijzondere samenhorigheid tussen Duitsers en Vlamingen bestond…

4) De Nederlandse situatie

Na de zgn. Bataafse republiek (1795-1806) die een soort vazalstaat van Frankrijk was en het geannexeerde koninkrijk Holland (1806-1813) onder o.m. Lodewijk Napoleon, werden de Noordelijke Nederlanden na de volkerenslag bij Leipzig bijna geruisloos ontruimd. Van een heldhaftige romantische volksopstand zoals in Duitsland kon men in Nederland niet spreken; er was slechts één, toevallig, slachtoffer gevallen… De Franse invloed was in het Noorden bovendien veel minder geweest dan in de Zuidelijke Nederlanden. Dat weerspiegelde zich o.m. in een nieuw ondernemingsklimaat in het Zuiden en een politieke debatcultuur: in het parlement van de verenigde Nederlanden namen de Zuiderlingen maar eventjes 89% van de spreektijd in… In het Noorden werden de modernere, 'anarchistische' Zuiderlingen niet echt vertrouwd. Bovendien vond het Noorden dat Het Zuiden wat meer dankbaarheid mocht betonen omdat het bevrijd was door het Noorden (o.m. de rol van Willems zoon in Waterloo). Onder Willem I, die in Engeland in ballingschap was geweest plooide het Noorden zich echter terug op een handelseconomie die zich nog altijd probeerde te spiegelen aan de 'gouden eeuw'. Na de Franse periode was er wel in een aristocratisch-romantische sfeer een antirevolutionaire tegenbeweging op gang gekomen met in de literatuur o.m. de bombastische romantiek van Hendrik Tollens en in de politiek Groen van Prinsterer. Hij belichaamde een nationaal Nederlands reveil, gedragen door een protestantse geloofstraditie. Groen was tussen 1827 en 1836 secretaris van het 'kabinet des konings'. Hij was voor de vereniging van Noord en Zuid. Met de Waals gewesten wist hij echter geen weg. Voor hem waren ze wezensvreemd in de verenigde Nederlanden wegens Franstalig en té liberaal. Hij zag in de Belgische revolutie een revanchezet van het verslagen Frankrijk en betreurde niet echt het verlies van Wallonië. Na 1830 bleef Groen voorstander van contacten met Vlaanderen dat als buffer tegen Frankrijk moest dienen. De doctrine van Groen bleef terdege voortwerken bij Groot-Nederlandse krachten tijdens de Eerste Wereldoorlog. Men zag België als een satelliet van Frankrijk. Dit was de reden dat België de Vlamingen verdrukte. Bij een Belgisch-geallieerde overwinning zouden de Vlamingen nog meer onderdrukt worden en Holland nog directer bedreigd. Het is overigens duidelijk dat de Nederlandse klassieke rechterzijde (leger, zakenwereld en universiteiten) eerder Duitsgezind was terwijl men bij liberalen en socialisten meer op Engeland en Frankrijk gericht was.

5) De Gentse-Vlaams-Belgische situatie

- Buiten Brussel en Leuven is de Belgische revolutie opgedrongen aan de arme, onmondige en vrij onverschillige Vlaamse gewesten na een klerikale campagne tegen Willem I met de massale petities van 1829 waarin de katholieke Vlaamse volksmassa volgens historicus Colenbrander, door de clerus aangespoord, persvrijheid vroeg voor een pers die ze niet konden lezen, vrijheid van onderwijs vroegen voor onderwijs dat ze niet konden volgen en dit alles in een taal die ze niet begrepen…
- In Gent komt op 18 oktober 1830 een (volledig Franstalig) Belgisch-Parijs legioen toe dat na een straatgevecht met de orangistische burgerwacht de stad overneemt. Het regeringsleger verschanst zich in de 'Hollandse' citadel en vertrekt na massale desertie van Zuiderlingen met stille trom. Het is duidelijk dat de Gentse ondernemende (Franstalige) burgerij, die veel te danken had aan Willem I (steun voor de Gentse textiel, kanaal Gent-Terneuzen, universiteit etc.) niet voor de revolutie gewonnen was in tegenstelling tot een groot gedeelte van de volksklassen die in de revolutie een middel zagen om hun erbarmelijke situatie te verbeteren.
- een apart fenomeen is dan ook het Gentse orangisme dat zeker niet kan worden beschouwd als een monolithische beweging maar eerder als een diffuse, versplinterde, weinig georganiseerde stroming met vele strekkingen en drijfveren die zich moeilijk laat vatten en daardoor ook moeilijk te elimineren was. Als België een definitief gegeven wordt

in 1839, integreren de orangisten in de liberale partij. Toch blijft de stroming onderhuids voortleven in de Gentse Vlaamse, antiklerikale en arbeidersbeweging.
- het is duidelijk dat de beginnende Vlaamse Beweging wel op een cultureel, Herderiaans standpunt stond maar de lijn naar staatsvorming op basis van taal niet wou doortrekken. De Flaminganten voelen zich eigenlijk de echte Belgen t.o.v. de Franstalige Belgen en menen de specifieke culturele en ideologische dimensie te leveren die België van Frankrijk doet verschillen om o.m. de steeds dreigende annexatie tegen te gaan. Zij vinden 'de verdeling der volkeren in rassen een stap achteruit op de baan der algemene verbroedering'.
- volgens historicus en Vlaams-nationaal politicus Hendrik Elias waren de flaminganten tot 1914 nog niet doordrongen van het wezen van de beweging nl. een Vlaamse staatsgedachte. De Vlaamse gedachte bevatte zijns inziens nog altijd slechts 'latente krachten' die pas zouden worden gewekt door de Fronters en het activisme.
- het is wel opvallend dat Wagner begin de 20ste eeuw overal aanwezig is in alle kringen die verandering nastreven (flaminganten, socialisten etc.). Door zijn oeuvre is men dan in die tijd ook goed vertrouwd met Duitse mythen en sagen en met de Germaanse godenwereld.
- een belangrijk fenomeen is de zgn tweede Transvaalse of Boerenoorlog (1899-1902) geweest. De solidariteitsbeweging wist de ideologische verschillen in de Vlaamse Beweging te overbruggen en alle neuzen in een anti-Britse (het grijpgrage, perfide Albion, de concentratiekampen etc.) richting te doen wijzen. Duitsland en Nederland kwamen dan weer positief in beeld…
- in 1913 organiseerde Gent wat de laatste Wereldtentoonstelling van de belle époque zou worden. De tentoonstelling illustreert bij uitstek de toenmalige verhoudingen in Vlaanderen: het organisatiecomité werd bijna uitsluitend bevolkt met mensen behorende tot de enkele percenten Franstaligen in de stad. Naast hun taal gaf het Wereldtentoonstellingsidee het onbeperkte geloof in de industriële samenleving (die zij volledig beheersten) en de vooruitgang weer. 1910, toen de tentoonstelling al vorm begon te krijgen, was ook het jaar van een verhevigde Francofone reactie tegen een mogelijke vernederlandsing van de Gentse universiteit. Parijs vond de wereldtentoonstelling hét gedroomde middel om te interveniëren. Op aandringen van de Franse regering stemde de Assemblee een fors krediet voor een manifeste Franse aanwezigheid op de world fair. Zoals ook voor Duitsland was België voor Frankrijk het strijdperk bij uitstek in de strijd tussen Germaanse en Latijnse invloed in Europa. Het Franse optreden was geen onverdeeld succes want het arrogante en bemoeizieke Franse optreden riep veel, soms onvermoede, tegenstand op. In Duitsland, waar het Franse offensief niet onopgemerkt was gebleven, investeerde men slechts in één paviljoen…

6) <u>De aanloop tot de Eerste Wereldoorlog</u>

- de Duitse romantische nationalisten hadden de Belgische onafhankelijkheid met lede ogen aanzien als een uitvloeisel van de door hen zo verfoeide Franse revolutionaire geest. De levenskansen van de jonge staat leken klein en in Duitsland leefde de opvatting dat 1830 een tussenstap was naar een aanhechting bij Frankrijk. 1830 was voor hen een bewijs te meer van de Franse 'achterbaksheid' ten nadele van Duitsland.
- in een wereldhistorische strijd tussen 'romanisme en germanisme', 'Germanen en Latijnen', werd België een 'hoofdtoneel'. In Duitse ogen moest België zich als neutrale staat ook cultureel neutraal opstellen en mocht het dus zeker de verfransing niet in de hand werken.
- de Fransvijandige strekking in Duitsland nam zeker na de Frans-Duitse oorlog van 1870 de bovenhand. De Franse bemoeienissen in België waren misschien niet meer territoriaal maar waren vervangen door aanzienlijke economische en culturele infiltratie. De Belgische nationaliteitenkwestie was voor de Duitsers een afspiegeling van hun

‘erfvijandschap’ met Frankrijk. Vlamingen en Duitsers hadden dezelfde belangen en hoorden thuis in hetzelfde anti-Franse kamp.

- vanaf de tweede helft van de 19de eeuw zouden o.m. in Vlaanderen de theorieën van de Fransman Gobineau (‘Essai sur l’ inégalité des races humaines’) beginnen doorsijpelen. Volgens hem werd het ‘rijk der Franken’ (= Frankrijk) historisch steeds gevoed door de Germanen. Het mediterrane element rukte steeds Noordelijker op om o.m. via de democratie en rassenvermenging op de duur de bovenhand te halen.
- de denkbeelden van Charles Darwin die merkwaardig geruisloos werden geïntegreerd in wetenschap en godsdienst werden ook vermengd met de grondstellingen van de Duitse romantiek hetgeen voor een ideologische gevaarlijke cocktail zorgde. Evenals de levende soorten op aarde waren immers ook de naties natuurlijke, organische eenheden die zich om te overleven, moesten bewijzen in een struggle for life. In dit nieuwe biologische determinisme werd een oorlog aanzien als een toetssteen voor de nieuwe (Duitse) natie.

7) <u>ds. Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard, een kind van de romantiek</u>

- geboren op 25 juli 1870 in Amsterdam
- zijn moeder stamde uit een geslacht dat in de 16de eeuw omwille van geloofsredenen uit (Frans) Vlaanderen naar het Noorden was gevlucht
- was ‘verliefd’ op zijn Fries-Deens-Noorse afstamming. Ook Engelse roots langs moederszijde. Bracht vanaf de jaren 1890 zijn hele ‘nordische’ afkomst in kaart en voegde ten teken van de Scandinavische afkomst van de familie vanaf 1922 de naam Nyegaard toe. Volgens Domela zijn alle Germanen van het hoge Noorden afkomstig via de Cymbren en de Teutonen. Vlamingen zijn Saksen met Friese invloeden, die overigens in het ganse kustgebied van Danzig tot Duinkerken spelen. De bloedlijn is voor hem belangrijker dan de taal als bindmiddel voor een volk. De Europese cultuur is volgens hem teveel gericht op het Zuiden terwijl bv. de Vlamingen, Nederlanders etc. hun verbastering moeten teniet doen door hun vervolmaking terug in het Noorden te zoeken. ‘Vlaanderen werd teelaarde voor Frankrijk, België is de wonderbaarlijker fabriek van ‘âmes belges’’. Zoals Gobineau destijds stelt Domela vast: ‘(...) ook reeds tienduizenden Noord-Afrikanen zijn reeds in Frankrijk. ’t Edele oude Franse volk, waaruit de grote denkers van weleer voortsproten, is tegenwoordig schaars te vinden in Frankrijk en gelijk de volkerenchaos de ondergang van Rome met zich bracht, zo brengt de bajerd, van thans onherroepelijk onheil over t’ oude Gallië’ (…)’ Van ‘t ogenblik dat Gallië Frankrijk werd en zelfs daarvoor, leefde dat land van de talrijke kinderrijke Germaanse stammen die er binnen trokken, om vervolgens al die oerkracht tegen ons eigen Noorderras aan te wenden’ (…) ‘voor ons hele Noorderras, is van de grootste betekenis wat er van de bolwerken Vlaanderen, Rijnland, Luxemburg, Elzas, Zwitserland wordt: de oude Lotharingse gewesten dragen in zich de kiemen van heil of onheil voor heel ons ras’. Domela vindt “dat het Germaanse rasbelang in België zonder hulp van ander Germaanse broeders niet kan winnen omdat dat ‘de katoenbarons en hun aanhang van franskiljonse renegaten zich verenigen in stam- en taalbelangen met heel Wallonië en Beulemans-Brussel, tegen onzen stam en ras. Zij hebben bijkans uitsluitend ’t geld, de banken, de pers, de verschillende partij-organisaties in hun macht. Bovendien worden zij geldelijk en geestelijk gesteund door Frankrijk (Holland, Duitsland en Engeland doen volgens hem niets vergelijkbaars). Hij vindt ook dat de joden precies hun grootheid te danken hebben aan de instandhouding van hun ras. Wat ‘Jong Vlaanderen’ voorstaat is volgens hem niets anders dan wat ‘den zwigenden eede’ in West Vlaanderen en de Vlaamse Vemen wilden nl . de inrichting van een eigen Zuid-Nederlandse staat met de taalgrens als Zuidgrens”. Op dat standpunt stonden ook de Gentse vrienden o.m. Fredericq, die op ’t voorbeeld van prof. Heremans telkenjare een dronk uitbrachten op de ondergang van België’. Hij verwijst veel naar ‘ziener’ Guido Gezelle’s gedicht:

Mochte mij dat nieuws gebeuren,

Dat ik zage wel en wis,
Vlandren 't Waalsche wambuis scheuren
Daarin 't nu genepen is!
Weerde God hem 't eeuwenoude
Doodskleed, wierde 't vrij daarvan,
Vlandrenlief, herleven zoude
't hart van uwen dichter dan!
Mochte mij des levens vorste
Staande laten zoveel tijd,
Dat ik met de waarheid dorste,
Zeggen, dat gij Vlandren zijt!
Mochte mij de dood dan grijpen,
Niet en duchts ik haar met al.
En ik riep in stervensnijpen:
'Vlandren wil 't leven, ***'t zal.****'*

En ook (ziener) Julius Vuylsteke:

Verdorde beenderen! Groeit aaneen tot mannen!
Dat pees en spier zich weder om uw knoken spannen
En 't vlees zich om u ronde!
En gij, o geest van God,
Blaast gij in dezen doden en leeft! Zij uw gebod.
Zo roepen wij, als de ziener
Tot Israel voorhenen,
En wonder! Ziet ze rijzen –tot mannen zich herenen.
Een eigen volk weer worden
In al zijn jeugdgenot, en in wier binnenst vonkelt
De heilige geest van God.

En nog Willem Kloos (Vlaanderen aansprekend):

Want ja, daar ligt een toekomst voor U open
Zo schoon, als slechts een kind zich dromen kan
Wanneer gij tegen 't Noorden op blijft lopen
Naar kunst en kennis, als een sterke man…
Nog wordt uw hoofd verraderlijk bedrogen
Met geurige vleïng van den Fransen ban.
Maar blijft geen kroon U van die zalving hopen,
Wordt, wat gij zijt: Germanjer…dus een man!
Want o 'k zweer 't U, in toekomstige tijden
Wordt weer het Noorden en het Zuiden één
Als gij maar trouw de franse zwakheid mijden
Blijft als een gif, dat opkruipt door uw leen.
Wees sterk, want dan worden weer het zuiden en het Noorden
Eénzelfde melodie met verschillende woorden.

Voor Domela is het grootste Germaanse gebrek hun verdeeldheid o.m. door hun 'grote geest van onafhankelijkheid', een zwakheid die voortdurend door het Zuiden werd uitgebuit ('in den laatsten oorlog (WOI) was de naijver van de twee grote Teutoonse volkeren, Engeland en Duitsland, beide bezield door de mammongeest der mededinging, een ramp voor geheel ons ras (…) Engeland leverde het broedervolk van Vlaanderen uit

aan den duisteren Zuidergeest' (…) 'Een onbegrijpelijk wonder is, dat Engeland -na den wereldoorlog- met de eeuwenoude politiek brak en België aan Frankrijk overleverde. Vreemd is ook de Rijnpolitiek van Engeland en het overgeven van de Duitssprekende Elzas aan Frankrijk' (Engeland en ook Amerika moeten volgens hem worden voorgelicht om uiteindelijk terug hun rasbelangen te dienen). Hij vindt ook dat 'de stameigenschappen van het Noordse ras ten onder gaan door de eigenaardige vorm van zgn beschaving welke wij thans beleven. Het lagere mensentype onder ons verdraagt het eentonige fabrieksleven, waar de mens een machine wordt. Wij moeten zowel de doding van ons ras door nijverheid en mijnwezen als door grote steden zoveel mogelijk tegengaan en de tuinsteden, het plattelandsleven, het leven van de boer, de landontginner, de zeeman, bevorderen (…) Elk ras heeft zijn eigen schoonheid – van God gegeven. Laat ons het godlijk werk niet verstoren: een semiet zij en blijve een zuiver semiet, een Maleier blijve een Maleier, een Dietser, een Dietser'.

- lievelingsvakken: geschiedenis en volkenkunde; op zijn studeerkamer hingen portretten van Groen van Prinsterer en Thorbecke (Nederlands staatsman die in Gent had gedoceerd tot 1830)
- sedert 1889 geïnteresseerd in de Nederduitse Beweging van Claus Groth. Hij had toen o.m. een 20-tal Oost-Friese predikanten bezig gehoord die steen en been klaagden over de verhoogduitsing van Oost-Friesland, waar men vroeger in het Nederlands predikte.
- leerde de Vlaamse problematiek kennen o.a. via de Nederlandse taalcongressen
- compromisloos en strijdbaar geheelonthouder, niet-roker en vegetariër
- studeerde voor dominee aan een calvinistisch instituut in Lausanne in het Frans (zijn Vlaamse voorvader langs moederszijde had in de 16de eeuw in Genève gestudeerd!); wou toetreden tot het toen nieuwe, meer praktisch gerichte Leger des Heils van William Booth (een zus van zijn echtgenote Elise Sypkens was heilssoldate). Op terugreis uit Zwitserland zag hij in 1891 het verfranste Brussel…
- voltooit zijn studie in Edinburgh bij de 'Free church of Scotland'. Op 15 april wordt daar een tweeling geboren: Edzard en Onko. Is niet echt vriendelijk voor Pruisen en Duitsland (in Oostende betitelt hij over zijn Duitse. gelovigen als 'moffen' in zijn dagboek)
- met zijn calvinistische opleiding is Domela moeilijk beroepbaar. Na een omschakeling naar de Nederlands hervormde (Lutherse) richting, belandt hij in september 1895 in de zgn. zendelingenkerk van Oostende Hij leert er de familie Olsen en Eugeen van Oye (lievelingsleerling van Gezelle met pan-Germaanse, Scandinavische belangstelling; hij beheerste het Deens en Noors beter dan Domela; beiden zijn ook fysisch echte 'Nordiques', vikingtypen; gehuwd met een Duitse; medewerker aan 'Germania') kennen. Domela verwonderde zich over het groot aantal cafés in Oostende. In een vijandig klimaat (hij wordt meer dan eens met stenen bekogeld) brengt hij 'zijn kleine kudde' tot bloei. Volgende anekdote illustreert de strijdbaarheid van Domela: in het kader van de 'volksprediking' in open lucht, predikt hij vanuit een gehuurde visserboot met een orgeltje. Een politieman die de orde moet handhaven op de wal, was zo onder de indruk van de situatie en de welbespraakte dominee, dat hij zich laat bekeren…
- na een intermezzo in Odijk (ten oosten van Utrecht) vanaf juni 1898 werd hij op 31 maart 1903 beroepen in de gemeente van de Vlaamse Olijfberg aan de Brabantdam in Gent. Hoewel hij het gevoel had aangezogen te worden door Vlaanderen had hij toch enige twijfel. In zijn dagboek schrijft hij: 'De Heer doe met mij, wat Hij wil. België is geen vaderland. Van de Vlamingen houd ik veel, maar de grenzen over is een groot offer'…

8) <u>René De Clercq, een kind van de romantiek</u>

In dit bestek proberen we de voornaamste evoluties in De Clercqs denken op te sommen:

- college (1891-'96): denkbeelden van **Gezelle, Verriest, Schaepman** en katholieke paternalistische sociale visie; De Clercq reageert rebels vanuit een aanvoelen van vele

onrechtvaardigheden in Vlaanderen in een verfranst college, een elitair milieu naar normen van die tijd.

- universiteit Gent, leraarschap in Nijvel, Oostende en van 1906 tot WOI in Gent. In de Gentse arena waar alle tegenstellingen op scherp staan, te midden een historisch decor met materiële getuigen (volop in restauratie naar romantische principes) een rijk Vlaams verleden krijgt De Clercqs visie vorm.

a) **Karel van de Woestijne**, die zelf in Latijnse, symbolistische (volgens De Clercq later als ‘ziekelijk’ betiteld) richting, stuwt De Clercq in de volkse, romantische (heimat)richting. De kennismaking met **Goethe** en de Duitse romantiek (die in het college zo goed als verzwegen werd) is voor De Clercq een echte openbaring.

b) professor **Paul Fredericq** brengt de jonge De Clercq in de afdeling ‘Germaanse talen’, dé richting voor een romantische intellectueel van toen. Fredericq brengt hem in contact met het liberaal flamingantisme, de Germaanse wereld, Frans-Vlaanderen, Zuid-Afrika, de Liedbeweging, de culturele Groot-Nederlandse Beweging etc. tegen de achtergrond van de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit ontwikkelt zich de antithese: tweetaligheid of eentaligheid van Vlaanderen die de innige vriendschap tussen professor en student danig op de proef zal stellen. De Clercq evolueert via het stelsel **Mac Leod** naar de economische visie van **De Raet**. Na de toespraak van de Leidse professor **Bolland** in 1911, wiens visie overigens dicht bij deze van Domela ligt, is de kloof met oude flaminganten à la Fredericq onoverbrugbaar geworden

c) **Alfons Sevens**, met wie De Clercq een agitatorstweespan vormt, beoefent bij uitstek het flamingantisme van de daad. In hun blad ‘Jong Vlaanderen’ verwoordt de jonge De Clercq zijn romantisch vitalistische denkbeelden als volgt: ‘Wij schrijven voor het volk, zijn streven en strijden, zijn denken en voelen. Wij zullen niet afzakken tot het volk, maar blijven in en stijgen met het volk… Wij willen het openluchtige, het frisse, het ronde, het levensvolle, al noemt men het ook gewoon en alledaags. Zenuwen hebben we genoeg en te veel: wij vragen bloed en spieren. Laten we onszelf zijn, boers , zo ge wilt, maar fors’

d) tussen 1901 en 1909 koestert De Clercq een romantische, actieve sympathie met het Gentse socialistische model **Anseele.** Realpolitik en (groeps-)egoïsme stoten hem tegen de borst en doen hem kiezen voor ‘het gehele Vlaamse volk’. In dezelfde periode onderhoudt hij goede en blijvende contacten met de daensistische agitator **Hector Plancquaert**.

e) op godsdienstig vlak zien we minstens vanaf 1906 de vorming van een erg persoonlijke, antiklerikale, bij wijlen pantheïstische en tevens agnostische visie

f) De Clercq is voor de oorlog een Belgischgezind flamingant, cultureel Groot-Nederlander met een voor die tijd normale belangstelling voor de Germaanse wereld.

g) de ontnuchtering na de voor de flaminganten tegenvallende school- en legerwetten van vlak voor WO I doen hem zich afkeren van de politieke kaste en maken hem ontvankelijk voor een anti-politiek, revolutionair discours. Had De Clercq op de Conscienceherdenking in 1912 niet gesteld dat ‘dat ene boek van hem belangrijker voor Vlaanderen was geweest dan de gehele ‘taalwetterij’’? Zoals zijn atheneumleerling Marcel Minnaert had hij wellicht gedacht dat ‘met één machtige bestorming het hele (verrotte) franskiljonse bolwerk in duigen zou vallen’.

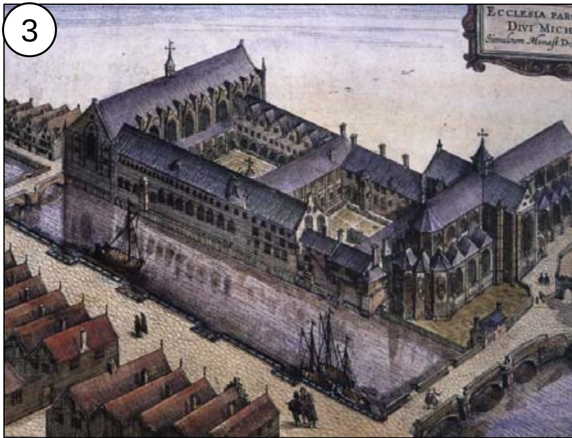
h) De Clercq is één van de Vlamingen die het beste bij de Duitse romantici in de smaak vallen. 10 jaar na zijn dood schrijft zijn vriend Fromme in zijn werk ‘Begegnungen mit Flamen’ in ietwat gezwollen taal, het volgende: ‘Van alle Vlaamse dichters van de voorbije generatie staat René de Clercq het dichtst bij de Duitsers, naar zijn aanleg en wording. Niemand heeft zijn geestelijk voedsel zodanig aan de Duitse dichtkunst ontleend als hij, niemand zo hartstochtelijk partij gekozen voor het Duitse wezen’.

1. De Clercq en Domela, kinderen van de Romantiek

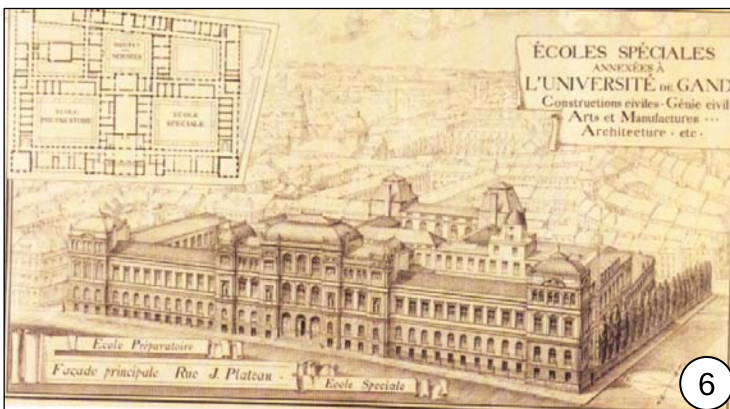
1. Johann Gottfried Herder (1744-1803), filosoof en grondlegger van de Romantiek.
2. Kaart van de Nederduitse gebieden uit 1844.

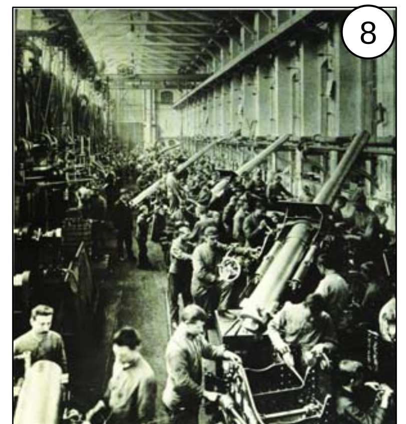

3. Dominicanenklooster in Gent, waar tijdens de calvinistische republiek (1578-1584) een universiteit gevestigd was.
4. Het Vlaams-Duits blad ‘Germania’ (1898-1905).
5. Boerencommando in de tweede Transvaalse oorlog (1899-1902).

6. Het nieuwe gebouw van de faculteit wetenschappen en de zgn. geniescholen van de Gentse universiteit (1890).
7. Kaft van de officiële, ééntalig Franstalige programmabrochure van de Wereldtentoonstelling in Gent van 1913.
8. De Kruppwerke in 1904.

Filosoof **Johann Gottfried Herder** (1744-1803) was de grondlegger van de Romantiek. Elk volk is een door God gewilde, unieke organische eenheid. Hiervan afwijken betekent verbastering. De specificiteit van ieder volk drukt zich het best uit in zijn taal en literatuur.

Kaart van de **Nederduitse gebieden** van H. Vandenhoven (pseudoniem van de Waalse flamingant Victor Delecourt (1806-1853)) dd. 1844.Via de romantiek groeide vanaf 1840 in deze gebieden een bewustzijn van gezamenlijke taaleenheid. Staatsgrenzen en het opdringen van het Hoogduits in Noord-Duitsland, volgens een andere interpretatie van hetzelfde romantische principe, betekenden een sterke rem voor deze beweging. Het blijft verbazen hoe Domela, die niet echt Duitsgezind was voor de Eerste Wereldoorlog (o.a. de Duits-Deense oorlog om Sleeswijk Hollstein van 1860 en de verhoogduitsing van het Oost-Friese protestantisme en de Nederduitse gebieden lagen hem niet), bij de aanvang van de oorlog ongenuanceerd ultra-Duitsgezind wordt.

Het **dominicanenklooster** in Gent waar tijdens de calvinistische republiek (1578-1584) een universiteit was gehuisvest. Bij Domela's denken en handelen speelde het historisch bewustzijn een grote rol. Eén van zijn voorouders was een calvinistisch predikant die destijds uit Vlaanderen naar het Noorden was gevlucht.

'Het Duits-Vlaamse blad **'Germania'** verscheen tussen 1898 en 1905 en telde enkele honderden abonnees in Vlaanderen. Het werd opgericht na enkele vruchteloze avances van het Alldeutscher Verband naar de Vlaamse Beweging. Volgens het overgrote deel van de flaminganten waren de Vlamingen wél Germanen maar geen Duitsers.

Een 'Boerencommando', bewapend met Duitse 'Mausergeweren' tijdens **de tweede Transvaalse oorlog**. Deze 'Boerenoorlog' tussen 1899 en 1902 betekende een opstoot in het 'Dietse stambewustzijn' en gaf aanleiding tot een ongekende solidariteitsbeweging met de Afrikaner-stambroeders. Voor Groot-Brittannië primeerden de imperialistische belangen dan weer duidelijk op de Germaanse 'stambelangen'. O.m. in Vlaanderen werkten de losgeweekte sentimenten nog zeer lang na…

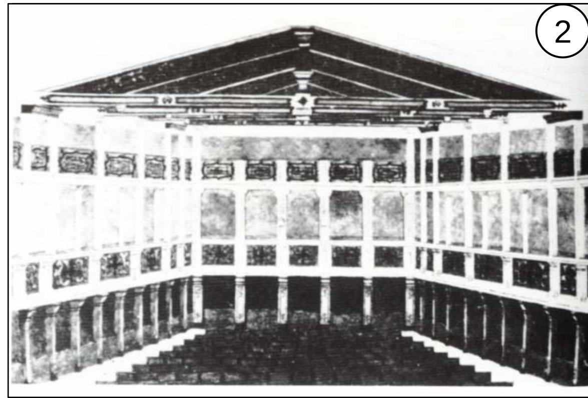
Het nieuwe gebouw van de faculteit wetenschappen en zgn. geniescholen van de **Gentse universiteit** opgericht tussen 1882 en 1890 (architect Adolphe Pauli (1820-1895) was lidmaat van de protestantse gemeente). Hoger onderwijs in de volkstaal werd hét strijdpunt en katalysator van de Vlaamse Beweging rond de vorige eeuwwisseling.

Kaft van de officiële, eentalig Franse programmabrochure voor de **Wereldtentoonstelling** in Gent van 1913. De Franse regering zorgde voor een flinke Franse aanwezigheid in Gand, 'la ville la plus nordique de la Francité'. De catalogus met alleen de bijdragen uit Frankrijk telt zo maar eventjes 794 blz. Namens zo'n 1.700 Vlaamse verenigingen protesteerden René De Clercq en Richard De Cneudt (1877-1959) vruchteloos bij de organisatoren over het anti-Vlaams karakter van het evenement.

Volgens het **sociale determinisme** was een oorlog dé toetsteen voor de levenskracht van de moderne Duitse natie. Sedert het einde van de 19de eeuw draaide de wapenindustrie op volle toeren. Op de foto de Kruppwerke in 1904.

2. Oom Ferdinand Domela Nieuwenhuis

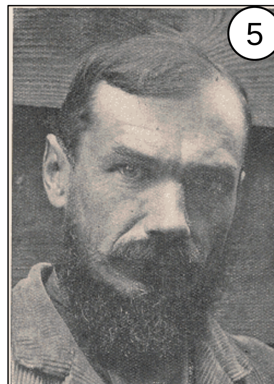
VOORUIT

SOCIALISTISCH DAGBLAD

DOMELA-NIEUWENHUIS GEKOZEN

1. Ferdinand Domela (1846-1919), ex-dominee, charismatisch socialist.
2. Zaal ‘Parnassus’ in Gent waar Ferdinand Domela wel eens kwam spreken.
3. ‘Vooruit’ meldt de verkiezing van Ferdinand Domela als eerste Nederlandse socialist in 1887.

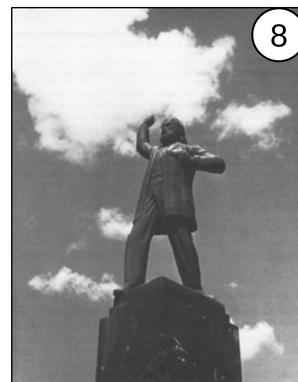

4. Multatuli (1820-1887), wegbereider van het socialisme in Nederland.
5. Frederik Van Eeden, stichtte de commune ‘Walden’ in Bussum.
6. Pol De Witte, pionier van het Gentse socialisme, criticus van Anseele en activist.

7. Interieur van Gentse arbeiderswoning met iconen van ‘blotevoetendokter’ César De Paepe, vriend van Ferdinand Domela.
8. Standbeeld van Ferdinand Domela in Amsterdam.

Ferdinand Domela (1846-1919) is een dominee geweest die, door het overlijden van zijn echtgenotes aan kraamkoorts en de confrontatie met schrijnende sociale toestanden, zijn geloof verloor en evolueerde naar het socialisme en later tot het anarchisme (vrije socialisme). De bevlogenheid die zijn neef aan het nationaliteitenvraagstuk besteedde, wijdde hij aan de sociale strijd.

Het interieur van de legendarische zaal **'Parnassus'** aan de Oude Houtlei in Gent waar gedurende de 19de eeuw vele meetings van de Vlaamse en de sociale beweging plaatsvonden. Ferdinand Domela, de lieveling van het Gentse socialistische publiek kwam hier enkele keren spreken o.m. in de zomer van 1879 (enkele jaren voor de oprichting van 'Vooruit') over 'grond en bodem in gemeenschappelijk bezit'.

Het dagblad 'Vooruit' meldt in 1887 apetrots **de verkiezing van Ferdinand Domela als eerste Nederlands socialist** voor de Tweede kamer in het district Schoterland (Frl). Hij verloor echter vlug elke illusie in het parlementaire systeem. Anseele (1856-1938) zou pas vanaf 1900 als eerste socialist in Vlaanderen worden verkozen. In 1894 en 1898 werd hij in Luik verkozen.

Ferdinand Domela correspondeerde o.m. met Marx (1818-1883), Engels(1820-1895) en **Multatuli** (1820-1887). Volgens Ferdinand had deze laatste in Nederland 'de geestelijke bodem losgemaakt voor het Socialisme' maar verwarde hij de sociaal democratie met het socialisme. Als jonge student heeft ook De Clercq in de Gentse universiteitsbibliotheek Multatuli verslonden…

Frederik Van Eeden (1860-1932) had wel eens contact met Ferdinand en stichtte een commune 'Walden' in Bussum. Na de Eerste Wereldoorlog evolueerde hij naar het katholicisme en discussieerde hij hierover wel eens met de toen eveneens in Bussum wonende René De Clercq.

Pol De Witte (1848-1929) was één van de pioniers van het Gentse socialisme geweest. Hij stond kritisch tegenover het 'model Anseele' en fulmineerde anoniem in Domela's blad 'Recht voor Allen' (Volgens Ferdinand Domela had 'Anseele het volk gebruikt om op zijn schouders omhoog te komen, zoals zovelen…') wat in Gent een ware 'spionitis' veroorzaakte. De kritiek van De Witte klinkt door in De Clercqs autobiografische roman 'Harmen Riels'. De Witte zal nog een marginale rol spelen in het Gentse activisme.

Ferdinand was innig bevriend met de **'blotevoetendokter' César De Paepe** (1841-1890). hij noemde zijn jongste zoon naar hem. Menige Gentse huiskamer bevatte iconen van de Vlaamsgezinde De Paepe en van Domela.

Standbeeld van Ferdinand Domela Nieuwenhuis in Amsterdam. Op zijn indrukwekkende begrafenis in november 1919 waren wel 10.000 mensen. Neef Jan Derk werd er weggehouden hoewel de verhouding met zijn oom niet zo slecht was als sommigen willen doen geloven.

3. ds. Jan Derk Domela, predikant in Gent

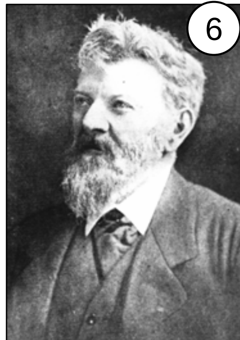

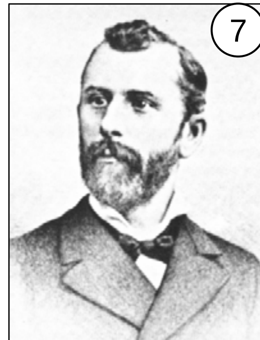

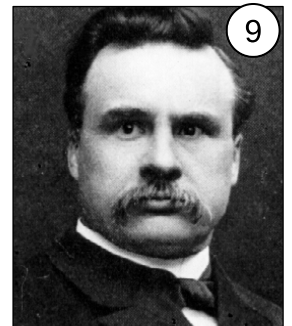
1. Protestantse kerk van de ‘Vlaamse Olijfberg’ aan de Brabantdam in Gent.
2. Ds. Domela op de kansel.
3. Gezin Domela rond 1910.
4. Domela voerde een energiek evangelisatiebeleid in de Gentse volkswijken o.m. tegen koning alcohol.

5. Professor Fredericq (1850-1920), liberaal protestant.
6. Professor Mac Leod (1857-1919), vriend van Domela.
7. Professor Vercoullie (1857-1924), sympathiserend kerkelid van Domela’s gemeente.
8. Hippoliet Meert ((1865-1924), stichter van het ANV en collega van De Clercq, organiseerde de solidariteit met Zuid-Afrika.
9. De Leidse professor Bolland (1854-1922), stimulator van Vlaams radicalisme.

10. Gent was hét bastion van het orangisme.
11. Gentse afdeling van Geheelonthoudersbond met Roza de Guchtenaere (1875-1942) (rechts), professor Hoffmann (1851—1918) (uiterst rechts) en Gaston Mahy (bovenaan).

De **kerk van de Vlaamse Olijfberg aan de Brabantdam** in Gent. Dit was de kerk van een vroeger kapucijnenklooster dat onder Willem I aan de protestantse gemeenschap was toegewezen.

Ds. Domela op de kansel van de Olijfbergkerk. Door toedoen van Paul Fredericq (1850-1920) en Eugeen Van Oye (1840-1926) was Domela op 31 maart 1903 in deze gemeente bevestigd. Zijn gemeente bestond uit 2/5 Vlamingen (nogal wat 'liberaalprotestanten' uit de hogere kringen), 2/5 Hollanders en 1/5 Fransen, Duitsers, Schotten etc.

Het **gezin Domela** (in de pastorie aan de Gentse Coupure?) rond 1910. Domineeske Elise Sypkens (1869-1940), de tweeling Edzard (l) (1894-1945) en Onko (r)(1894-?) die toen school liepen bij o.m. René De Clercq in het Gentse atheneum en Koo (m)(°1900) die in 1944 in Groningen door de Sicherheitspolizei zou worden omgebracht.

Beluik vlakbij de Brabantdam (bemerk het silhouet van het kerkdak!). Door **een energiek evangelisatiebeleid** van de orthodoxe Domela o.m. **in de volkswijken (tegen koning alcohol)** en bij de grondwerkers die het Sifferdok uitgraafden, verdrievoudigde Domela het ledenaantal van zijn gemeente tot ça 1.600 na vier jaar pastoraat.

Van links naar rechts: a) de jonge **professor Fredericq** (1850-1920), ouderling van de Brabantdamgemeente, was de enige die intellectueel opkon tegen Domela. Hoewel beiden Vlaamsgezinde protestanten, botsten hun visies en temperament voortdurend b) **professor Julius Mac Leod** (1857-1919), neef van Fredericq en goede bekende van Domela (hij stuurde zijn kinderen bij Domela voor catachese), stimuleerde het Vlaams radicalisme van vele toekomstige activisten maar zou in 1914 naar Engeland vluchten en afzijdig blijven c) **professor Jozef Vercoullie** (1857-1924), sympathiserend lid van Domela's gemeente, evenals Fredericq oud-professor van De Clercq en bestuurslid van het Willemsfonds d) **Hippoliet Meert** (1865-1924), stichter van het ANV (Domela werd lid rond 1910 en later bestuurslid), taalzuiveraar, collega van De Clercq aan het atheneum en onvermoeibaar organisator o.m. voorde solidariteitsactie met de Zuid-Afrikaanse boeren) e) De Leidse filosofieprofessor **Gerardus Bolland** (1854-1922) die eind 1911 o.m. in Gent kwam pleiten voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Zijn ongehoorde radicale stijl, zorgde voor nog meer polarisatie tussen radicale en gematigde flaminganten.

Gent was hét bastion van het zgn. '**orangisme**' een containerbegrip voor alle strekkingen en gradaties van zij die de revolutie van 1830 verwierpen. Op 15 oktober 1830 schiet de oranjegezinde burgerwacht op kolonel Louis Adolphe de Pontécoulant (Parijs 1794 - Parijs 1882) die met zijn (volledig Franstalig) Légion belge-Parisienne de stad 'bevrijd' had. Het orangistische sentiment leefde nog zeer lang door vooral bij liberalen, socialisten en Vlaamsgezinden.

De Gentse afdeling van de **geheelonthoudersbond** 'De goede Tempeliers – Licht en Liefde' die in 1912 was opgericht en waar Roza de Guchtenaere (rechts) (1875-1942), professor Hoffmann (uiterst rechts) (1851-1918), Edzard Domela, Gaston Mahy (bovenaan) en Marcel Minnaert (1893-1970) (laatste drie oud-leerlingen van De Clercq en organisatoren van het Vijfde Groot-Nederlandse Studentencongres in Gent (april 1914)), waren de drijvende krachten. De pastorij van Domela was één van de trefpunten voor de vereniging. Voornoemde leden zouden allemaal in het activisme terecht komen.

4. Jong Vlaanderen

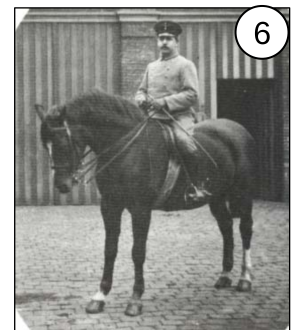

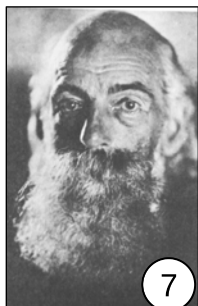
1. Pickelhauben voor het Gentse stadhuis op 12 oktober 1914.
2. Getrukeerde foto van Duitse overwinningsparade in Gent.
3. Zeker in het zgn. Etappengebiet legden de Duitsers een streng regime op.

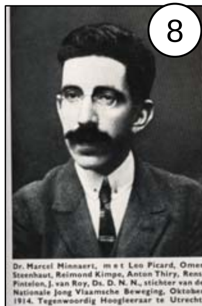

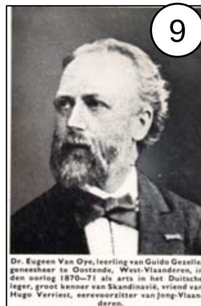

4. Het gloednieuwe hotel ‘Flandria Palace’, ‘Kriegslazarett’, waar Domela pasoraal werk deed bij gekwetsten.
5. In ‘Het Nederlandsch Koffiehuis’ in de Vlaanderenstraat werd op 24 oktober1914 ‘Jong Vlaanderen’ gesticht.
6. Dr. Hermann Wirth (1885-1981), medewerker van de censuurafdeling en verbindingsman met ‘Jong Vlaanderen’.

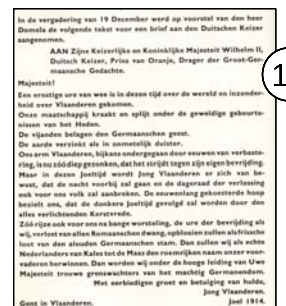
Dr. Marcel Minnaert, met Leo Picard, Omer Steenhaut, Reimond Kimpe, Anton Thiry, Rens, Pintelon, J. van Roy, Ds. D. N. N., stichter van de Nationale Jong Vlaamsche Beweging, Oktober 1914. Tegenwoordig Hoogleeraar te Utrecht.

Dr. Eugeen Van Oye, leerling van Guido Gezelle, geneesheer te Oostende, West-Vlaanderen, in den oorlog 1870—71 als arts in het Duitsche leger, groot kenner van Skandinavië, vriend van Hugo Verriest, eerevoorzitter van Jong-Vlaanderen.

Bovenstaande foto werd te 's-Gravenhage genomen in 1915. Achterste staande rij, van links naar rechts: E. H. Rietjens, Mr. J. L. M. Eggen, Dr. G. Gerretson, Dr. Derk Hoek, Dr. René De Clercq. Voorste reeks, zittend: Leo Picard, Dr. Antoon Jacob. Uitgezonderd Dr. Gerretson, Dr. Hoek en Dr. Jacob, zijn allen Jong-Vlamingen.

In de vergadering van 19 December werd op voorstel van den heer Domela de volgende tekst voor een brief aan den Duitschen Keizer aangenomen.

AAN Zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit Wilhelm II, Duitsch Keizer, Prins van Oranje, Drager der Groot-Germaansche Gedachte.

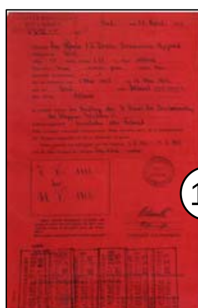
Majesteit!

Een ernstige ure van wee is in dezen tijd over de wereld en inzonderheid over Vlaanderen gekomen.
Onze maatschappij kraakt en splijt onder de geweldige gebeurtenissen van het Heden.
De vijanden belagen den Germaanschen geest.
De aarde verzinkt als in onmetelijk duister.
Ons arm Vlaanderen, bijkans ondergegaan door eeuwen van verbastering, is nu zóó diep gezonken, dat het strijdt tegen zijn eigen bevrijding.
Maar in dezen Joeltijd wordt Jong Vlaanderen er zich van bewust, dat de nacht voorbij zal gaan en de dageraad der verlossing ook voor ons volk zal aanbreken. De eeuwenlang gekoesterde hoop bezielt ons, dat de donkere Joeltijd gevolgd zal worden door den alles verlichtenden Kerstvrede.
Zóó rijze ook voor ons na bange worsteling, de ure der bevrijding als wij, verlost van allen Romaanschen dwang, opbloeien zullen als frissche loot van den alouden Germaanschen stam. Dan zullen wij als echte Nederlanders van Kales tot de Maas den roemrijken naam onzer voorvaderen herwinnen. Dan worden wij onder de hooge leiding van Uwe Majesteit trouwe grenswachters van het machtig Germanendom.

Met eerbiedigen groet en betuiging van hulde,
Jong Vlaanderen.
Joel 1914.

Gent in Vlaanderen.

7. Ds. Domela, charismatisch leider van ‘Jong Vlaanderen’.
8. Dr. Marcel Minnaert (1893-1970), ‘fanatiek kwekeling’ van De Clercq en Mac Leod, stichtend lid van ‘Jong Vlaanderen’.
9. Dr. Eugeen van Oye (1840-1926), medeleerling van Verriest bij Gezelle, dichter, voorzitter van ‘Jong Vlaanderen’ tussen 1915 en 1917.
10. De ploeg rond de gekaapte ‘De Vlaamsche Stem’ in 1915.
11. Eén van de talrijke, anonieme ronkende verklaringen van ‘Jong Vlaanderen’, duidelijk van Domela’s hand.

REISESCHEIN Nr

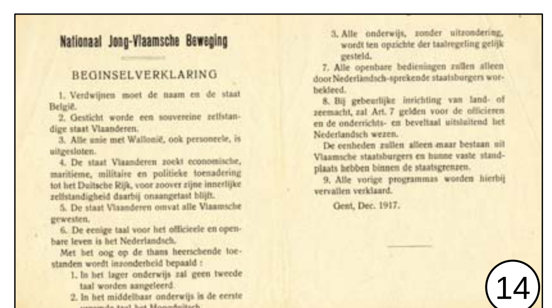
ist am 1916

zurückgegeben worden.

PASS-ZENTRALE ABT

Einen Monat aufbewahren.
Gedurende eene maand bewaren.

GENT.

Nationaal Jong-Vlaamsche Beweging

BEGINSELVERKLARING

1. Verdwijnen moet de naam en de staat België.
2. Gesticht worde een souvereine zelfstandige staat Vlaanderen.
3. Alle unie met Wallonië, ook personeele, is uitgesloten.
4. De staat Vlaanderen zoekt economische, maritieme, militaire en politieke toenadering tot het Duitsche Rijk, voor zoover zijne innerlijke zelfstandigheid daarbij onaangetast blijft.
5. De staat Vlaanderen omvat alle Vlaamsche gewesten.
6. De eenige taal voor het officieele en openbare leven is het Nederlandsch.

Met het oog op de thans heerschende toestanden wordt inzonderheid bepaald :

1. In het lager onderwijs zal geen tweede taal worden aangeleerd.
2. In het middelbaar onderwijs is de eerste vreemde taal het Hoogduitsch.
3. Alle onderwijs, zonder uitzondering, wordt ten opzichte der taalregeling gelijk gesteld.

7. Alle openbare bedieningen zullen alleen door Nederlandsch-sprekende staatsburgers worbekleed.
8. Bij gebeurlijke inrichting van land- of zeemacht, zal Art. 7 gelden voor de officieren en de onderrichts- en beveltaal uitsluitend het Nederlandsch wezen.

De eenheden zullen alleen maar bestaan uit Vlaamsche staatsburgers en hunne vaste standplaats hebben binnen de staatsgrenzen.

9. Alle vorige programmas worden hierbij vervallen verklaard.

Gent, Dec. 1917.

12. Domela’s paspoort van april 1915. Tot eind 1915, toen de Politische Abteilung hem té hinderlijk vond voor de Flamenpolitik, kon Domela zowat onbeperkt reizen.
13. ‘Reiseschein’ van Domela.
14. Beginselverklaring ‘Jong Vlaanderen’ versie 1917.

Op **12 oktober 1914** werd Gent bezet door de pickelhauben (hier voor het stadhuis). Domela kreeg bijna onmiddellijk een pas van generaal von Werder die hem moest toelaten gewonden bij te staan. Deze pas liet Domela toe zich overal vrij te bewegen wat hem goed uitkwam voor zijn politieke agitatie. Volgens professor emeritus Lode Wils (°1929) 'trad Domela al in Duitse dienst voor 12 oktober 1914'.

Duitse troepen houden hun **overwinningsparade** door de stad. Blijkbaar waren dergelijke foto's reeds op voorhand samengesteld want het belfort is nog getooid met de oude spits (voor 1912).

Het Duitse bezettingsregime verstrengde van dag tot dag. Zeker in het zgn. Etappengebiet dat dichtst bij het front lag en waarin ook Gent gelegen was, werd de **bewegingsvrijheid** via een streng pas- en controlesysteem sterk **beperkt**. Dit harde bezettingsklimaat was zeker niet bevorderlijk voor de populariteit van het activisme bij de gewone man.

Het gloednieuwe hotel 'Flandria Palace', nabij het Gentse Sint-Pietersstation, gebouwd n.a.v. de Wereldtentoonstelling van 1913 fungeerde als '**Kriegslazarett**'. Domela verrichtte hier pastoraal werk voor de gekwetsten. Hij was ten zeerste onder de indruk van de vaderlandsliefde, godsdienstzin en intellectuele ontwikkeling van de Duitse soldaat, dit in tegenstelling tot de weinig gemotiveerde en ontwikkelde Vlaamse soldaat. Volgens een lid van zijn gemeente koos Domela de christelijke Duitse cultuur boven het goddeloze Frankrijk 'omdat de Landsturmers boven hunnen navel een riem dragen 'Gott mit uns'…'. Marcel Minnaert verzorgde met een eigen initiatief de eerste twee maanden van de oorlog gewonden in de lokalen van de Rijksnormaalschool aan de Ledeganckstraat.

In '**Het Nederlandsch Koffiehuis**' in de Gentse Vlaanderenstraat (links) werd door 10 aanwezigen (uit de kringen van 'De Bestuurlijke Scheiding' en volgelingen van professor Mac Leod die nu verweesd waren achtergebleven) op 24 oktober 1914 'Jong Vlaanderen' gesticht. De naam werd gekozen tegen 'oud Vlaanderen (de generatie Fredericq) en naar analogie met de 'Jonge Turken' die in 1909 een despotische sultan hadden afgezet. De Duitse bezetting en de aanvankelijke imponerende Duitse militaire successen boden volgens de aanwezigen nieuwe kansen voor Vlaanderen.

Dr. **Hermann Wirth** (1885-1981) was werkzaam in de militaire censuur in Gent. Hij was de 'Vertrauensmann' van de Jong Vlamingen, woonde hun vergaderingen bij en bezorgde hun maandelijks (in het geheim) 7.000 frank voor hun dagblad 'De Vlaamsche Post' te financieren. Met zijn automobiel ging men op 4 februari 1915 naar Ingooigem om Streuvels (1871-1969) in ruil voor een paspoort zijn 'Oorlogsdagboek' af te troggelen voor publicatie in 'De Vlaamsche Post'.

Ds. Jan Derk Domela was met Marcel Minnaert meegekomen naar de stichtingsvergadering. Hij **had de fysionomie van een oudtestamentisch profeet** en kon als enige uit de anonimiteit treden ('Jong Vlaanderen' bleef meer dan een jaar een anonieme 'spookorganisatie' die als 'de groep van Gent in Vlaanderen' naar buiten kwam). Domela, die als enige reeds in contact was getreden met de Duitsers, werd meteen als leider gekozen en drukte prompt zijn stempel op het programma: 'den rampzaligen naam 'België' moest voorgoed verdwijnen'.

Dr. Marcel Minnaert (voorstelling Marcel Van de Velde, 1941) kende Domela via diens zoon Edzard. Minnaert was een 'fanatiek kwekeling' van De Clercq, Meert en vooral van professor Mac Leod en voor de oorlog actief in allerlei strijdende Vlaamse organisaties. In 'Jong Vlaanderen' remde hij de sterk pro-Duitse Domela af ten gunste van een meer

Groot-Nederlands standpunt. Als wetenschapper zag hij meer in het anarchistische principe van ‘wederkerig diensbetoon’ als factor van evolutie dan in ‘het sociaal determinisme’ (= het recht van de sterkste).

Dr. Eugeen Van Oye (voorstelling Marcel Van de Velde 1941) was een medeleerling van Hugo Verriest (1840-1922, deze kwam ten zijner gunste getuigen op het assisenproces in 1919) bij Guido Gezelle (1830-1899) geweest en was de lievelingsleerling van deze laatste. Hij was zelf dichter, gehuwd met een Duitse en Panscandinaaf van opvattingen. Hij leerde Domela kennen toen die tussen 1895 en 1898 predikant was in Oostende en was een enthousiast aanhanger van ‘Jong Vlaanderen’. Hij was voorzitter van deze beweging van november 1915 tot mei 1917.

De ploeg rond het door Frederik Carel Gerretson (1884-1958) ‘gekaapte ‘ in Nederland verschijnende dagblad **‘De Vlaamsche Stem’** eind 1915 (voorstelling Marcel Van de Velde 1941). Jan Eggen (1883-1952) en Edgar Rietjens (1892-1933) waren zowel betrokken bij ‘Jong Vlaanderen’ als bij ‘De Vlaamsche Stem’. Leo Picard (1888-1981), een vooroorlogse vriend van Gerretson, was aanvankelijk hoofdredacteur van het Jong Vlaamse dagblad ‘De Vlaamsche Post’ geweest maar na een conflict met Domela (die vond de lijn van het blad té diplomatisch en té weinig Jong Vlaams-radicaal) in september 1915 naar zijn vriend Gerretson in Nederland vertrokken.

Eén van de **ronkende verklaringen** van ‘Jong Vlaanderen’ aan keizer Wilhelm II (1859-1941) (kerst 1914) zoals afgedrukt bij Van de Velde 1941. Deze brief kwam evenwel niet bij de keizer zelf terecht maar bereikte het militaire hoofdkwartier dat dit verzoek om ‘Aufnahme in das Reich’ doorstuurde naar Buitenlandse Zaken dat het doorstuurde naar de Gouverneur-Generaal Moritz von Bissing (1844-1917) in Brussel. Die beschouwde ‘Feuergeist’ Domela toen nog als de ‘vorauseilende Kavalerie’ inzake Vlaams-Duitse belangen maar vond ook dat Domela zijn voorzichtige diplomatische aanpak van de Vlaamse Beweging doorkruiste. Het gros van de flamiganten betoonde zich vijandig of minstens gereserveerd tegenover de Duitsers. Zij mochten zeker niet nog meer ‘kopschuw’ worden gemaakt. Gelukkig zorgde een doeltreffende censuur er voor dat de bevolking niet op de hoogte raakte van dergelijke brieven.

Domela’s paspoort van april 1915. Tot eind 1915, toen de Politische Abteilung hem té hinderlijk vond voor de Flamenpolitik, kon Domela zowat onbeperkt reizen. Van bij de bezetting van Gent op 12 oktober 1914 had de bevelvoerende luitenant-generaal von Werder hem een een paspoort uitgeschreven waarmee hij en zijn echtgenote onbeperkt konden reizen in Oost en West-Vlaanderen om gewonden bij te staan en de verspreide protestanten te bezoeken. Deze pas zou Domela uitstekende diensten bewijzen bij de organisatie van de groep ‘Jong Vlaanderen’. Al op 13 oktober vroeg de militaire overheid hem ook om zich beschikbaar te houden voor protestantse erediensten voor het Duitse leger te verzorgen.

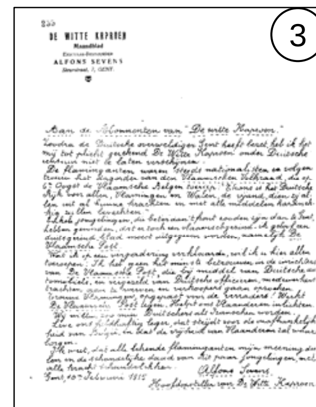
Een **‘Reiseschein’** dd.28 april 1916 uitgereikt aan Domela door de Pass Zentrale in Gent nadat de ‘Politische Abteilung’ in Brussel de bewegingsvrijheid van de al te voortvarende dominee had ingeperkt.

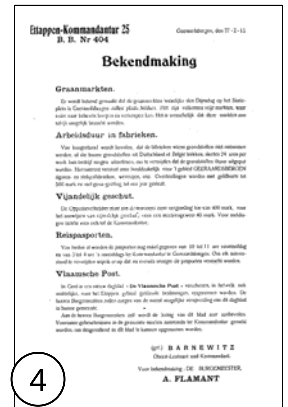
Beginselverklaring van ‘Jong Vlaanderen’ van december 1917. Inzake staatsvorm (Domela wou een koninkrijk Vlaanderen), territorium (met of zonder Frans Vlaanderen als ‘kolonisatiegebied’), een eigen ‘vrijkorps’ (= leger) en de mate van ‘Eindeutschung’ en ‘Angliederung’ (aansluiting) bij Duitsland veranderden de standpunten regelmatig.

5. ‘De Vlaamsche Post’ en ’De Vlaamsche Stem’

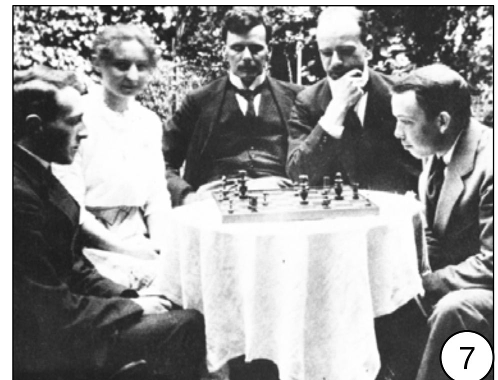

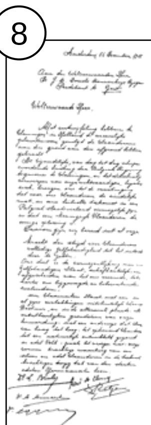
1. Eerste nummer van ‘De Vlaamsche Post’ van zondag 21 februari 1915.
2. Uitnodiging redactievergadering
3. Alfons Sevens (1877-1961) waarschuwt de abonnees van ‘De Witte Kaproen’ tegen ‘De Vlaamsche Post’.
4. Compromitterende affiche voor ‘De Vlaamsche Post’.

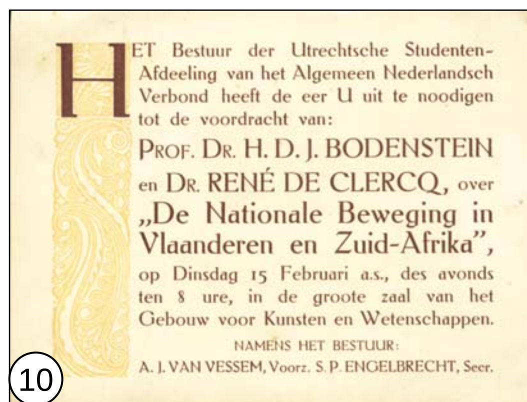

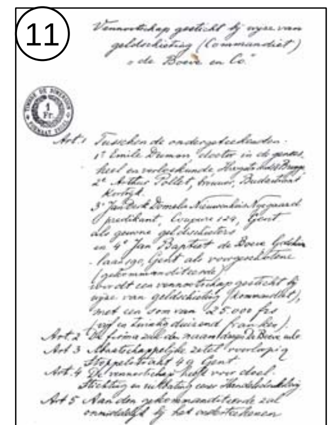

5. De Vlaamsche Post’ daagt ‘De Vlaamsche Stem’ uit tot meer Vlaamse strijdbaarheid.
6. ‘De Vlaamsche Post’ volgt de perikelen van René De Clercq op de voet.
7. Hoofdrolspelers bij de overname van ‘De Vlaamsche Stem’ v.l.n.r. Leo Picard, Martha Picard - Van Vlaenderen, Frederik Carel Gerretson, Derk Hoek en Eugène Cantillon.

HET Bestuur der Utrechtsche Studenten-Afdeeling van het Algemeen Nederlandsch Verbond heeft de eer U uit te noodigen tot de voordracht van:
PROF. DR. H. D. J. BODENSTEIN en DR. RENÉ DE CLERCQ, over „De Nationale Beweging in Vlaanderen en Zuid-Afrika", op Dinsdag 15 Februari a.s., des avonds ten 8 ure, in de groote zaal van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.
NAMENS HET BESTUUR:
A. J. VAN VESSEM, Voorz. S. P. ENGELBRECHT, Secr.

8. ‘Adhesieverklaring’ aan Jong Vlaanderen dd.16 december 1915.
9. De Clercq beschrijft zijn ‘bekering’ door Domela op 15 december 1915.
10. Na zijn Heelnederlandse ‘bekering’ spreekt De Clercq in februari 1916 voor de dissidente studentenafdeling van het Utrechtse ANV van o.m.Edzard Domela. Uit deze samenwerking zal in november 1917 de ‘Dietsche Bond’ ontstaan.
11. Begin 1916 wordt een vennootschap ‘De Vlaamsche Post’ opgericht.

Het **eerste nummer van ‘De Vlaamsche Post’** van zondag 21 februari 1915. De Jong Vlamingen wisten dat hun standpunten in Vlaanderen moeilijk te slijten waren. ‘De Vlaamsche Post’ moest dus voorzichtig van wal steken. Het blad had ook een alleenrecht op publicatie van gesneuvelde Belgische soldaten wat de oplage ten goede kwam. Op een vergadering van de zgn ‘Ausschuss für vlämische Angelegenheiten’ (de voorloper van de Politische Abteilung) op 1 februari 1915, werd aan Hermann Wirth groen licht gegeven voor Duitse steun aan een ‘Sammel- und parteiorgan’ dat in heel Vlaanderen te koop was. De samenwerking met de Duitsers moest evenwel geheim blijven… In dit eerste nummer wordt de publicatie van Streuvels’ ‘Oorlogsdagboek’ al aangekondigd. Na een eerste ‘succes de curiosité’ viel de verkoop van ‘de Vlaamsche Post’ terug op 1.000 exemplaren (volgens van Daniël Van Acker). De oplage bedroeg 8.000. andere Gentse oorlogsoplagen ter vergelijking: ‘De Gentenaar’ 45.000, ‘Het Volk’ 35.000, ‘Vooruit’ 20.000 en ‘Le Bien Public’ 9.000 exemplaren.

Uitnodiging voor de redactievergadering. Aanvankelijk zat Leo Picard als hoofdredacteur met o.a. Domela en Minnaert in de ‘opstelraad’. Von Keudell van de censuur en zijn ondergeschikte Wirth hadden ook hun inbreng (het Duitse geld moest immers renderen). Vanaf september 1915 stelde Domela ideologisch orde op zaken in ‘De Vlaamsche Post’. Jan de Boevé (1887-1966) werd hoofdredacteur met als medewerkers Antoon Thiry (1888-1954), Reimond Kimpe (1885-1970), literator Gustaaf Vermeersch (1877-1924) en dichter Richard De Cneudt.

De Clercqs vooroorlogse kompaan **Alfons Sevens** (1877-1961) had Gentse krantenjongens in een Duitse wagen zien rondrijden en kwam ongevraagd tussen op een vergadering die ‘Jong Vlaanderen’ op 4 februari 1915 in hotel Royal op de Gentse Kouter voor een 20-tal nog te overtuigen flaminganten hield over het dagbladproject. Volgens Sevens werd de zaak ‘bedektelijk’ financieel door de Duitsers gesteund. Hij **waarschuwde onmiddellijk de abonnees van ‘De Witte Kaproen’**. ‘Werkt ‘De Vlaamsche Post’ tegen’ (…) ‘Wij willen zo min Duitsers als Fransen worden’ schreef hij. Later werd aan ‘stoorzender’ Sevens de rekening gepresenteerd…

De Gentse sluikpers publiceerde deze **compromitterende affiche** van de Duitse commandant van Geraardsbergen die de lectuur van ‘De Post’ sterk had aanbevolen aan de burgemeesters van zijn gebied… Deze tekst verscheen ook in de Nederlandse pers en maakte veel ophef. Leo Picard verloor stilaan het geloof in zijn eigen blad. Het werd hem duidelijk dat ‘De Vlaamsche Post’ geen enkele kans meer had om enige aanhang te verwerven. Op zo’n moedeloze dag liet hij zich het volgende ontvallen: ‘ het is triestig uit liefde voor je volk jezelf af te zonderen, alleen te staan en haat te oogsten’. Hij dacht dat men in Nederland zinvoller propagandawerk onder de flaminganten kon verrichten. Op één van de vergaderingen van ‘Jong Vlaanderen’ opperde hij ‘dat we aan de andere zijde beter werk kunnen doen en dat we ons niet geheel van de andere Vlaamsgezinden mogen scheiden’.

‘De Vlaamsche Post’ daagde de in Nederland verschijnende **‘De Vlaamsche Stem’** met René De Clercq **voortdurend uit tot meer Vlaamse strijdbaarheid** en aldus de zgn. godsvrede tussen alle Belgen op communautair gebied te verbreken. De Clercq werd voortdurend aan zijn vooroorlogs radicalisme herinnerd. Na een reis in Nederland wist Picard de Jong Vlamingen reeds op 22 mei te melden dat zijn vriend Gerretson 61 ‘akties’ van ‘De Vlaamsche Stem’ in handen had gekregen.

‘De Vlaamsche Post’ volgde de lotgevallen van René De Clercq op de voet. Op 25 juni verscheen een lovend artikel over de dichter van Rietjens op de voorpagina, op 2 juli wordt

een artikel uit ‘De Stem’ op de eerste pagina van ‘De Post’ overgenomen onder de titel ‘Wat De Clercq te zeggen heeft’. Hier, op 6 september, volgt men de afzettingsperikelen van de dichter met een artikel **‘René De Clercq vervolgd’**. Links een Duitse verordening. Bemerk ook de bijdrage van Domela over ‘De invloed der Vlamingen op Brandenburg’…

De hoofdrolspelers van de overname van ‘De Vlaamsche Stem’ rond de tafel ten huize Leo Picard in Den Haag: v.l.n.r. Leo Picard, Martha Picard - Van Vlaenderen (zus van de Clercqs oud-leerling Michel), Frederik Carel Gerretson (‘der eigentliche geistliche Leiter der ganzen Grossniederlländische Bewegung’ en voor Berlijn dé sleutelfiguur in de hele Flamenpolitik), Derk Hoek (die in december 1914 bij Domela in Gent logeerde en zijn bevindingen had geventileerd in een boek ‘Van het Slagveld der natiën’ (1915) en Eugène Cantillon.

De fameuze **‘adhesieverklaring’** aan ‘Jong Vlaanderen’ dd.16 december 1915 in het handschrift van Marcel Minnaert. Allemansvriend De Clercq werd evenwel geen ‘echte’ Jong Vlaming maar stond in feite boven de strekkingen binnen het activisme en leverde zijn propagandistische diensten aan allemaal.

De Clercq beschrijft zijn anti-Belgische ‘bekering’ door ds. Domela op 15 december 1915 in ‘De Dietsche gedachte’, ‘Voor-1830-Na’ – ‘Vlaanderens Hoogste Belijders’ (zomer 1930). Domela dacht dat hij met De Clercq ‘een grote vogel voor zijn beweging gevangen had’ en bazuinde dit overal uit, tot in Berlijn toe. Met deze ‘onbezonnen voortvarendheid’ liquideerde hij in feite zowel ‘De Stem’ (die daardoor niet meer in Gerretsons visie paste) als ‘De Post’ (de regering in Berlijn wilde van de ‘antipropagandist’ Domela af en draaide de geldkraan voor ‘De Post’ dicht).

Na zijn Heelnederlandse ‘bekering’ spreekt De Clercq in februari 1916 voor de dissidente studentenafdeling van het Utrechtse ANV van o.m. Edzard Domela en Anton Van Vessem. Binnen het ANV was er immers een felle discussie ontstaan over de houding van de beweging tegenover het activisme. De jongeren vonden dat precies nu de stambelangen in Vlaanderen en Zuid-Afrika op het spel stonden, er actief moest worden opgetreden. Uit deze samenwerking zal in november 1917 de ‘Dietsche Bond’ (een soort anti-Belgisch ANV) ontstaan. Zowel De Clercq als ds. Domela (na de oorlog) zullen in de ‘Dietsche Bond’ een belangrijke rol spelen.

Begin 1916, nadat de ‘politiekers’ van Berlijn ‘De Vlaamsche Post’ op droog zaad zetten, wist Domela bij zijn militaire vrienden (o.m. generaal von Unger (1855-1927)) 20.000 mark los te peuteren om ‘De Post’ verder te zetten. Hiertoe werd **een vennootschap** opgericht (hier het eerste blad van de akte). Enkele dagen later kwamen de militairen, die op het matje waren geroepen, beteuterd hun geld terug vragen. Domela weigerde aanvankelijk maar kwam toch over de brug toen men het gerucht verspreidde dat hij het geld verkwist had.

6. Das Militär en de Politische Abteilung

1. Freiherr Moritz von Bissing (1844-1917), de tweede Gouverneur-Generaal van België.
2. Opening van de zgn. von Bissinguniversiteit, met docent Marcel Minnaert achteraan, op 21 oktober 1916.
3. Gedenkpenning van de hand van Jozef Cantré (1890-1957)

Gent in Vlaanderen, 19 April 1917.

AAN den Hooggeleerden Heer Prof. Dr. Freiherr von Bissing, ter gelegenheid van het overlijden van zijn vader, Excellentie Von Bissing, Keizerlijk Stadhouder in de Zuidelijke Nederlanden, † te Vilvoorde, Woensdag 18 April.

Hooggeleerde Heer!

Het is ons een behoefte des harten, om U. Hooggeleerde, alsmede Uwe verwanten onze innige, diepgevoelde deelneming uit te drukken bij het heengaan van Hem, die voor ons, Vlamingen, geweest is een uitstekende, onze belangen ter harte nemende Landvoogd. Wij, en voorzeker alle stambewuste Zuid-Nederlanders, deelen in Uw droefheid. Heel het ontwaakt Vlaanderen, waarvoor Uwe Vaders hart zoo warm klopte, zal in gedachte weenend bij de groeve staan, en zeggen: „Een groot Vriend en machtig Beschermer heeft ons verlaten om naar de eeuwige gewesten van rust en vrede te gaan. Nooit in toekomende eeuwen zal Vlaanderens volk kunnen vergeten, wat de Doorluchtige afgestorvene gedaan heeft voor den heropbloei van het sinds 1830 geknecht volk der Zuidelijke Nederlanden. Door de heropening van Gents Hoogeschool als Nederlandsche inrichting van hooger onderwijs heeft de overledene zich een gedenkteeken voor de toekomst gesticht, en zoolang Vlaamsche harten kloppen, zal men met eerbied, dankbaarheid en hulde spreken en schrijven over den Grooten Stadhouder, Freiherr von Bissing, die de door de Walen en Franskiljons tegen Duitschland gemobiliseerde Vlamingen niet als vijanden, maar als stamverwanten beschouwde en bestuurde.

De Vlamingen, in zoover zij in het zelfstandig Koninkrijk Vlaanderen de éénige oplossing der Belgische quaestie zien, zullen den verheven Doode huldigen als de man, die verstond, dat Vlamingen en Walen geheel gescheiden moeten worden, en die den eersten stap in goede richting deed door de Bestuurlijke Scheiding in te voeren, een schrede, welke noodzakelijk moet voeren tot de verdwijning van het rampzalig, Germanen-verkrachtend België en tot nauwere aansluiting op staatkundig, militair en staathuishoudkundig gebied aan Duitschland.

Den Hoogen, van ons geganen Landvoogd huldigend, drukken wij eerbiedig de hoop uit, dat God U. Hooggeleerde, alsmede geheel Uw Hoog gezin moge troosten met de vaste, onwankelbare hope des eeuwigen levens en des wederziens.

Met betuiging van herhaalde deelneming en eerbiedige hoogachting, namens de Nationale Jong-Vlaamsche Beweging.

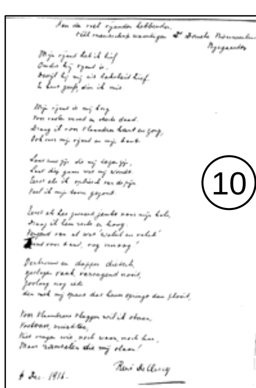
Aan den nieuwbenoemden Gouverneur Von Falkenhausen werd het volgend schrijven gericht:

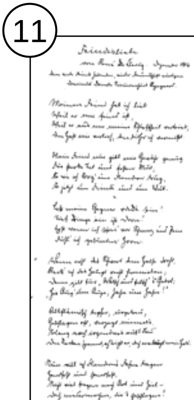
4. Titelblad van programma van de kunstplechtigheid op 24 oktober 1916 van de hand van Jacob Semey jr. (1891-1973).
5. Clandestiene opname van opgeëiste arbeiders in de Gentse Vlaanderenstraat.
6. Rouwbeklag van 'Jong Vlaanderen' aan de zoon Friedrich von Bissing (1873-1956) n.a.v. het overlijden van zijn vader.

7. Ds. Domela (met hoed) in een begrafenisstoet van een Duits militair op de Westerbegraafplaats winter1915-'16.
8. Op 3 juni 1918 huldigt Gouverneur-Generaal von Falkenhausen het nieuwe studentenhuis aan de Sint-Pietersnieuwstraat in. Domela staat derde van links naast de generaal.
9. Kavaleriegeneraal Wolfgang von Unger (1855-1927)
10. Handschrift 'Mijn vijand heb ik lief' dd. 6 december 1916.
11. Handschrift van von Ungers vertaling 'Feindesliebe'.

Freiherr Moritz von Bissing was van november 1914 tot aan zijn dood op 18 april 1917 de tweede Gouverneur - Generaal van België. Als volbloed Duitser was voor hem het Belgische volkskarakter 'een psychologisch raadsel'. Hij voerde getrouw de richtlijnen van kanselier von Bethmann Hollweg (1856-1921) uit en wist dat hij inzake de Flamenpolitik voorzichtig, onopvallend en terughoudend tewerk moest gaan. Op 18 september overhandigde Domela hem het Jongvlaamse 7 punten programma waarop von Bissing tot 'geduld' opriep. Ook in maart 1917 bezocht Domela von Bissing in diens residentie 'Troisfontaines' in Vilvoorde. Volgens Domela 'droeg von Bissing Vlaanderen een warm hart toe al was hij te veel Duitser om Vlaanderens vrijmaking te kunnen begrijpen'.

Op 21 oktober 1916 werd de zgn. von Bissinguniversiteit geopend. De vernederlandsing van de Gentse universiteit was hét visitekaartje van de Flamenpolitik en trok enkele nog aarzelende flaminganten over de streep. Voor hen betekende deze daad geen rechtsovertreding maar rechtsherstel voor Vlaanderen. Was de vernederlandsing immers niet goedgekeurd in het parlement vlak voor de oorlog? Op de foto de kersverse docent Marcel Minnaert, middenachter. Links van von Bissing rector Peter Hoffmann en links van deze Walther von Dyck (1856-1934), mathematicus en oud-rector van de universiteit van München die de hele operatie had voorbereid. 'Jong Vlaanderen' had al bij zijn ontstaan aangedrongen bij de Duitsers op de vernederlandsing.

Gedenkpenning voor de opening van de vernederlandste universiteit van de hand van Jozef Cantré (1890-1957), vrije student bij André Jolles (1874-1946), een tot Duitser genaturaliseerde Nederlandse kunsthistoricus. Een gespierde zaaier met Minervahelm (godin van kennis en wijsheid) strooit het zaad der wetenschap uit. De oogst zal het fundament voor een nieuw, geëmancipeerd Vlaanderen zijn…

Titelblad van het programma van de kunstplechtigheid, die op 24 oktober 1916 n.a.v. van de opening in de Koninklijke Nederlandse Schouwburg werd georganiseerd, van de hand van Jacob Semey jr.(1891-1973). Minerva, gedrapeerd met de leewenvlag en geflankeerd door een uil, nog een wijsheidssymbool, begroet de nieuwe universiteit als de nieuwe gulden dageraad voor Vlaanderen.

Clandestiene foto van een groep **opgeëiste arbeiders in de Gentse Vlaanderenstraat** die door Duitse 'pinhelmen' worden opgejaagd om in Noord-Frankrijk verplicht te gaan bouwen aan Duitse oorlogsinfrastructuur in de zgn. Zivil Arbeiter Bataillone. Hoeft het gezegd dat deze praktijken de Duitsers, het activisme en de vernederlandste universiteit niet bepaald geliefd maakten bij de bevolking? Het is zondermeer duidelijk dat de goedmenende activisten eigenlijk een nieuwe elite, zonder ervaring en zonder enige greep op de massa waren. Bovendien was het vrijzinnig element er overheersend, zonder meer een handicap in het katholieke Vlaanderen.

Rouwbeklag van 'Jong Vlaanderen' aan de zoon professor egyptologie Friedrich von Bissing (1873-1956) n.a.v. het overlijden van zijn vader. Met von Bissing jr., die er veel extremere annexinostische gedachten op na hield dan zijn vader, hadden de Jong Vlamingen een hechte band.

Ds. Domela (met hoed) in een **begrafenisstoet** van een Duits militair op de Gentse Westerbegraafplaats in de winter 1915-'16.

Op 3 juni 1918 huldigt Gouverneur-Generaal von Falkenhausen het nieuwe studentenhuis aan de Sint- Pietersnieuwstraat in. Domela staat derde van links naast de generaal. Na een zeker eerherstel binnen de Jongvlaamse Beweging in het voorjaar 1918, maakte

Domela zich verdienstelijk binnen de pas opgerichte ‘Nationalistische Bond’ van Jan Wannijn, die met haar duizenden leden de sterkste activistische organisatie van heel Vlaanderen werd.

Kavaleriegeneraal en inspecteur van het Etappengebiet **Wolfgang von Unger** resideerde in Gent. In deze gesigneerde afbeelding (opgedragen aan Domela) en gepubliceerd in Van de Velde 1941, verwijst von Unger naar zijn afzetting uit zijn Gentse functies onder invloed van de Politische Abteilung in Brussel die in hem de beschermheer van Domela (hij verleende hem o.m. paspoorten) en ‘Jong Vlaanderen’ zagen. Von Unger was het Nederlands machtig en was volgens onverdachte bron nl. de spartacist Heinrich Wandt (1890-1965) door zijn hoge moraliteit de enige officier die genade vond in een corrupt bevonden officierenoligarchie, veilig achter het front. Terug in Berlijn, was von Unger een drijvende kracht achter de Deutsch-Flämische Gesellschaften.

Handschrift van De Clercqs gedicht ‘Mijn Vijand heb ik lief’ dd. 6 december 1916 en opgedragen ‘aan den veel vijanden hebbenden, véél vriendschap waardigen ds. Domela Nieuwenhuis’.

Handschrift von Unger van ‘Feindesliebe’, vertaling van ‘Mijn Vijand heb ik lief’ met een opdracht aan Domela. De vertaalde ‘Das Nothorn’ van De Clercq verscheen bij Anton Kippenbergs (1874-1950) Insel Verlag in Leipzig 1917.

7. Das Militär en de ‘Politsche Abteilung

1. Domela’s persoonlijk icoontje van Oberadmiral Alfred von Tirpitz (1849-1930).
2. Admiral Ludwig von Schröder (1854-1933), commandant van flotielje ’Flandern’.
3. Keizer Wilhelm II (1859-1941) bezoekt Ubotbasis Zeebrugge.

Gent in Vlaanderen, 27 Maart 1918.

AAN Zijne Excellentie Veldmaarschalk Von Hindenburg und Beneckendorff.

Excellentie,

Vlaanderens volk biedt Uwe Excellentie zijn innigsten gelukwensch aan ter gelegenheid van de schitterende overwinning der Duitsche legers over Vlaanderens vijand.

Engeland schiep in 1830 België en leverde den Germaanschen Nederlandschen stam in Vlaanderen over aan den Franschen meester in Wallonië, om zoodoend een bruggehoofd op het vaste land te hebben.

Uw zegepraal opent den weg tot de noodzakelijke vernietiging van Frankrijks wingewest en Engelands landingsplaats, van die landstreek welke tusschen 1830-1914 België heette. Uw zegepraal geeft ons meer dan ooit hoop op de verwezenlijking van ons programma: een eigen Vlaamschen Staat, onafhankelijk en afgescheiden van het ons onderdrukkende Walendom, een Vlaamschen Staat staathuishoudkundig en militair met Duitschland verbonden.

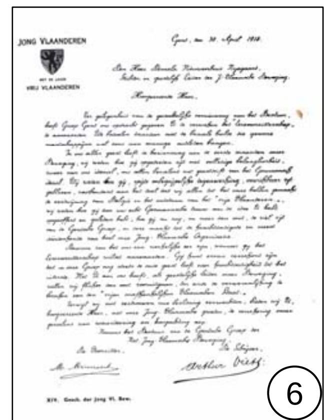
God zegene Uwe Excellentie en de onder U gestelde legers en geve U, in onuitputtelijke kracht voort te gaan tot bereiking van het doel: Engelands vernedering en Duitschlands zekerheid in het Westen.

Alleen een zelfstandige Staat Vlaanderen geeft een zekere waarborg voor Duitschlands toekomst in West-Europa.

Moge het den Keizer gegeven zijn, het woord van Vlaanderens verlossing te spreken.

Met innige dankbaarheid voor wat Uwe Excellentie ook voor het Vlaamsche volk gedaan heeft door de ongeëvenaarde zegepralen in Oost en West, blijven wij, in naam van de

Nationale Jong-Vlaamsche Beweging,
Het Bestuur. (Gentsche Gr.)

4. Door moeilijkheden met de Politische Abteilung miste ’Jong Vlaanderen’ de oprichting van de Raad van Vlaanderen in februari 1917.
5. ‘Jong Vlaanderen’ wenst veldmaarschalk Hindenburg (1847-1934) succes met operatie ‘Friedenssturm’.
6. Nadat ‘Jong Vlaanderen’ de eigengereide Domela opzij zette (zomer 1917), bood men hem in 1918 het erevoorzitterschap aan.

Gent, 25 Januari 1918.

Aan ALLE Studenten der Hoogeschool

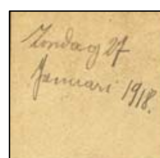
Groote Volksbetooging

... op ZONDAG AANSTAANDE 27 JANUARI.

De Voorzitter der Propaganda Commissie voor Studenten,
C. DE WAEL.

De Praeses Senatus C.S.C.
Antoon MULIER.

7. De Clercq spreekt n.a.v. de verkiezing van de Oost-Vlaamse Gouwraad dd.27 januari 1917.
8. Domela’s herkenningsteken van de manifestatie van 27 januari 1918.
9. Onder het oog van Artevelde zweren enkele duizenden trouw aan Vlaanderen op 27 januari 1918.

Oberadmiraal Alfred von Tirpitz (1849-1930) was de kampioen van het Duitse annexionisme. In de zgn 'Weltpolitik' van Duitsland moest de Duitse marine immers kunnen beschikken over de kanaalhavens Zeebrugge, Oostende, Duinkerken, Calais en Boulogne als springplank naar Engeland en 'Sicherung' voor het Reich. Hierboven het **persoonlijke icoontje van von Tirpitz van Domela**. Tijdens zijn eerste reis naar Duitsland om te lobbyen voor 'Jong Vlaanderen' in oktober 1915 kreeg Domela op 18 oktober een audiëntie bij 'den krachtmensch en pracht-Duitscher' von Tirpitz: 'God zegene von Tirpitz, deze man zou moeten regeren' noteerde Domela in zijn verslag.

Op het Marineamt in Brugge was Domela een graag geziene gast. **Admiraal Ludwig von Schröder** (1854-1933,foto) en kapitein-luitenant Erich Edgar Schulze, een neef van von Tirpitz waakten er o.m. over de 30 onderzeeërs van het flotielje 'Flandern' die Zeebrugge en Oostende als thuishaven hadden.

Keizer Wilhelm II bezoekt de Ubotbasis in Zeebrugge. O.m. van hieruit werd een onbeperkte duikbotenoorlog opgestart die de Verenigde Staten mee in de oorlog betrok en de graaninvoer in het hongerende West-Europa nog meer beperkte.

Door de moeilijkheden met de Politische Abteilung miste het Gentse 'Jong Vlaanderen' compleet de nieuwe fase in het activisme nl. de oprichting van een 'Raad van Vlaanderen' in februari 1917. Jong Vlamingen kregen bv. moeilijk paspoorten voor de vergaderingen die in Brussel doorgingen. De Raad maakte zich onmiddellijk onpopulair door een reis op 3 maart naar Berlijn met een ontvangst door kanselier von Bethmann Hollweg, gevolgd door en nog meer geruchtmakende bieravond. Voor de publieke opinie in België dringt het nu voor het eerst door tot welke consequenties het activisme kan leiden wat o.m. geventileerd wordt in deze **spotprent** met August Borms (1878-1946) als 4de van links. Het activisme had nu vertrouwenwekkende figuren als René De Clercq nodig, die op 11 juni 1917 uit Nederland terugkwam om zich ten volle in de propaganda van het activisme te storten, de enige sector die binnen de activistische organisaties echt goed draaide.

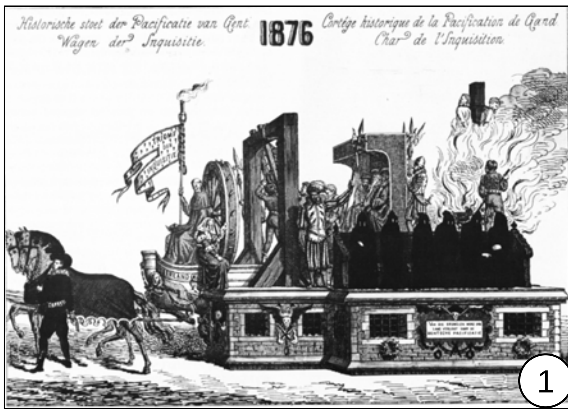
Het activisme steunde steeds meer op de Duitse krijgskansen in de oorlog. **De radicale Jong Vlamingen wensen veldmaarschalk Paul von Hindenburg (1847-1934) alle succes toe** (afdruk Marcel Van de Velde 1941). Op 21 maart 1918 was immers het eerste van de 5 offensieven van de operatie 'Friedenssturm' van het Duitse leger, op volle kracht (verlost van het Oostfront), gestart met een succesvolle stormaanval onder de codenaam 'Michael' ten noorden van Laon…

Sedert eind 1915 heerste er binnen 'Jong Vlaanderen' ongenoegen over het eigengereide optreden van Domela die dikwijls zonder mandaat van de vereniging naar buiten trad en eigen standpunten verkondigde. Uiteindelijk werd de dominee in de zomer 1917 opzij gezet. Domela dreigde echter zijn archief in Nederland te publiceren… Later, in april 1918 vraagt Jong Vlaanderen zijn 'Stichter en geestelijk Leider' het **erevoorzitterschap** van de groep op zich te nemen.

Zondag 27 januari 1918 was één van de hoogdagen van het Gentse activisme. N.a.v. **de verkiezing van de leden van de Oost-Vlaamse Gouwraad** wordt een meeting belegd in de 'Nouveau Cirque' aan de Lammerstraat waar De Clercq voor enkele duizenden de feestrede hield. Domela's jongste zoon Koo was met andere **studenten 'nonkel Né' gaan afhalen** aan Gent Sint Pieters. In stoet trok men (volgens de activisten 6 à 7.000 man volgens de Franskiljons 1.200) naar de **Vrijdagsmarkt** waar de menigte, waaronder De Clercq en Domela (zie diens **herkenningsteken**) onder het oog van Artevelde als volgt

trouw totterdood aan Vlaanderen zwoeren: ‘Vlaanderen vrij, trots rouw en nood, Vlaanderen trouw tot in den dood’.

8. De wegvoering van de professoren Fredericq en Pirenne

1. Paul Fredericq organiseerde de feestelijkheden voor de 300 ste verjaardag van de ‘Pacificatie van Gent’ in 1876.
2. In 1898 wordt Fredericq diaken en lid van de kerkeraad op de Brabantdam.
3. Franstalige ex-libris van Paul Fredericq.

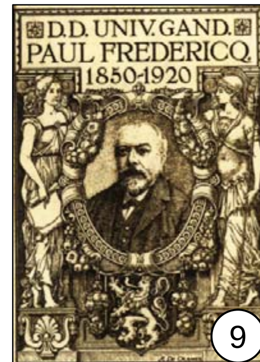

4. Alfons Sevens gedeporteerd naar Duitsland in augustus 1915.
5. Walther von Dyck (l) (1856-1934) kreeg de opdracht de Gentse universiteit te vernederlandsen en moest afrekenen met professorenverzet o.l.v. Fredericq en Pirenne.
6. Paul Fredericq verbannen in Güthersloh.

7. Paul Fredericq in Bürgel.
8. Professor Pirenne (1862-1935) verbannen in Holzminden.
9. Paul Fredericq, rector van de heropende Franstalige universiteit in Gent.
10. Zonder commentaar.

Paul Fredericq was de neef van de vooruitgangsfilosoof François Huet (1814 - 1869), die na 1830 uit Frankrijk was gerekruteerd om de Gentse universiteit op een Franse rationalistische leest te schoeien. Huet propageerde echter dat de verlichtingsidealen het beste via de volkstaal konden worden verspreid. Pauls vader, César Fredericq (1817-1887) was een liberale 'volksdokter' die in de Gentse Sleepstraat 'ingedraaide' werklieden verzorgde. De familie was verwant aan de Lovelings, Mac Leod, de Buysses en aan Frans Masereel. Paul studeerde tussen 1867 en 1871 aan de normaalschool van Luik en doctoreerde in 1875 aan de Gentse universiteit over 'de politiek der Bourgondische hertogen in de Nederlanden'. De jonge drs. kreeg opdracht van het Gentse stadsbestuur de **feestelijkheden voor de 300ste verjaardag van 'de pacificatie van Gent'** te organiseren. Daarna begon hij een levenslange studie over de inquisitie en het protestantisme in de 16de eeuw. Met zijn grote intellectuele en organisatorische kwaliteiten komt Paul in de loge en het liberale protestantisme terecht. Men aanvaardde daar geen enkel dogma en baseerde zich op gewetensvrijheid en confronterend vrij onderzoek. In 1898 zal hij **diaken en lid van de kerkeraad op de Brabantdam worden**. Door de wet van Humbeeck op het Middelbaar Onderwijs van 1883 moest ook in Gent een Nederlandstalige Normaalschool worden opgericht en later aan de universiteit enkel leerstoelen worden vernederlandst. In 1883 nam Fredericq de enige bestaande Nederlandstalige leerstoel van Jacob Heremans (1825-1884) over. De ongehuwde Fredericq was duivel-doet-al geweest in de 'oude Vlaamse Beweging' maar kwam bij de radicalisering door o.m. de eis tot vernederlandsing van de Gentse universiteit tussen twee stoelen terecht. Zijn Franskiljonse standgenoten bedachten hem met de bijnaam 'le mouvement flamand' en Flaminganten zoals zijn student De Clercq en ds. Domela stoorden zich aan zijn gematigdheid en tweetalige leven en opvattingen. Hij publiceerde ongeveer de helft van zijn wetenschappelijke werken in het Nederlands maar bleef in vele aspecten Frans van geest, getuige zijn **ex-libris**. Iemand als Fredericq kon zich eenvoudigweg niet inbeelden dat de kinderen van de Gentse Franstalige burgerij niet meer in Gent terecht zouden kunnen voor bv. Ingenieursstudies…

Alfons Sevens had de Duitsers danig op de zenuwen gewerkt. Hij had o.m. strooibriefjes uitgedeeld tijdens een Duits concert op de Kouter en uitdagend 'eviva Italia' geroepen en met champagne getrakteerd in het 'Vlaams Huis' op 24 mei 1915, toen Italië de oorlog aan de centralen verklaarde. Na veel getouwtrek werd hij veroordeeld tot 110 dagen cel en 1.100 mark boete. Fredericq noemde hem in zijn dagboek 'dat kranige zotje' en vond het nuttiger voor de Vlaamse Beweging en de strijd tegen het opkomende activisme, dat hij zijn straf uitzat. In augustus werd hij **naar Duitsland gedeporteerd** waar hij op verschillende plaatsen tot het einde van de oorlog in slechtere omstandigheden dan Fredericq en Pirenne werd vastgehouden.

Walther von Dyck (l) had tijdens zijn verkenningsronde om de Gentse universiteit te vernederlandsen, af te rekenen met verzet van het professorencorps. Slechts 6 profs (waaronder **Peter Hoffmann** (m) die rector werd) zouden meewerken. Op de vraag of hij in staat was in het Nederlands te doceren, antwoordde Fredericq: 'capable, mais pas en mesure'. Samen met Pirenne werd hij als aanstoker van het professorenverzet op 18 maart 1916 naar Duitsland weggevoerd. Sommigen beweren dat ook Domela, die met Fredericq in een persoonlijk conflict was gewikkeld, de Duitsers zou hebben opgestookt…

Zonder enige uitleg vertrok Fredericq met een Duitse oppasser in een eerste klassecoupé naar Duitsland waar hij in **Gütersloh** werd vastgehouden. Hij werd er volgens zijn stand behandeld en genoot relatief veel bewegingsvrijheid en voordelen i.v.m. post, voeding, drank en rookgerei. Hij kon ook boeken uitlenen uit de keizerlijke bibliotheek in Berlijn.

Bemerk aan de muur van zijn kamer een zak van het Gentse werk 'secours aux prisonniers de guerre' waarin deze hun paasgeschenken stuurden.

Op 7 september 1916 werd Fredericq naar een hotelletje in Jena gebracht. Later, op 26 januari 1917 moest hij naar **Bürgel** zo'n 15 km van Jena, waar hij binnen de gemeentegrenzen mocht wandelen. Hij zou er verblijven tot 27 november 1918.

Professor **Henri Pirenne**, ooit leerling van Frédericq aan de universiteit van Luik, was zijn leermeester sedert de eeuwwisseling boven het hoofd gegroeid en had een grote invloed op hem omtrent zijn houding t.o.v. de Vlaamse kwestie. Pirenne werd op dezelfde dag dan Fredericq weggevoerd en verbleef meestal op andere locaties (hier in **Holzminden**). Er was veel internationaal protest tegen de deportatie van beiden. Ook het Vaticaan kwam tussen voor deze twee notoire logebroeders…

Bij zijn terugkeer in Gent stelde Fredericq na Domela's vlucht weer orde in de protestantse gemeente aan de Brabantdam. Op 21 januari 1919 werd hij als oudste prof. **rector van de heropende Franstalige Gentse universiteit**. In zijn inaugurale rede verklaarde hij o.m.: 'je voudrais que ma chère université de Gand ouvrit son sein maternel aux Flamands et aux Wallons en leur offrant le libre choix entre nos deux langues nationales'. Hij oogstte hiermee kritiek zowel bij de gematigde Vlaamsgezinden als bij de **Franstaligen die een herstel van een volledig Franstalige universiteit wilden.** Een ontmoedigde, oude Fredericq, nam reeds na enkele weken ontslag. Vanaf 5 maart 1920 moest hij het bed houden met wat hijzelf een aanval van influenza noemde. Op 23 maart 1920 kreeg hij een hartaanval. Zijn verwant Louis Fredericq (1892-1981) schrijft: 'Quand nous découvrîmes (sic) mon oncle frappé d'apoplexie au pied de sa table de travail, nous trouvâmes ouvert sur son bureau un pamphlet ou il était traité de rénégat à la cause flamande. Ondank is 's werelds loon!'

9. Domela en De Clercq ter dood veroordeeld

Vrouw Emilie Claeys, aan wie wij de mogelijkheid om dit boek saam te stellen te danken hebben, daar zij de bescheiden bewaarde op een oogenblik, dat zij in gevaar verkeerden. Dubbel zijn wij dit Vlaamsche vrouwenhart dankbaar daar Emilie Claeys geen deelhebster was aan 't aktivisme, van aller idealistische oogmerken evenwel grondig overtuigd.

ALS TIJD EN MENSCHEN TEGENGAAN

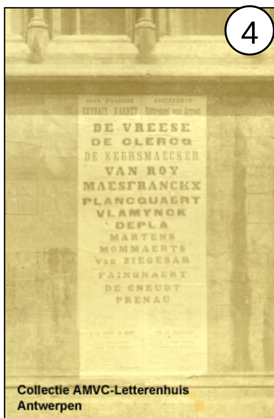
Aan Ds J. D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard

Als tijd en menschen tegengaan,
Als zorg en zeer verscherpen,
Nog eens in volle zon te staan
Fel schaduw af te werpen!

Nog weer te worstlen met de macht
Ik heb haar nooit ontweken —
Die op den duur mijn taaie kracht
Doch niet mijn moed zal breken!

Gezegend zij, trots rouw en ramp,
Een strijd die nooit verkleinde.
Nog eens voor 't recht ten zonnekamp,
En dan, een stralend einde!

1. **Emilie Claeys (1855-1943)** was een Gentse feministisch socialistische militante geweest en later trouwe kerkgangster bij Domela. Zij bewaarde na november 1918 een deel van het kernarchief van ‘Jong Vlaanderen’, de bron voor Marcel Van de Veldes ‘Geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging 1914-1918’ (1941).
2. Domela’s doodsvonnis dd. 20 mei 1921, door hem zijn ‘Ere-onderscheiding vanwege de koning van Bè’ genoemd.
3. Overdruk uit Domela’s eigen exemplaar van ‘De Noodhoorn’ van De Clercqs gedicht **‘**Als tijd en mensen tegengaan’, geschreven n.a.v. Domela’s doodsvonnis.

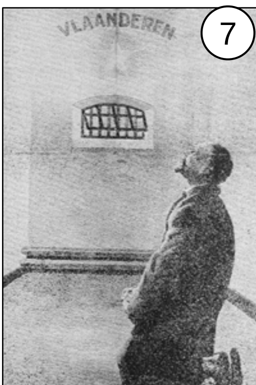

Collectie AMVC-Letterenhuis Antwerpen

Dr. René de Clercq, leeraar, de dichter van 't aktivisme in de Nederlanden, ter dood veroordeeld voor Vlaanderen.

4. De Clercq werd op 17 april 1920 door het assisenhof van Brabant ter dood veroordeeld. Het **vonnis werd in effigie** op de Brusselse Grote Markt uitgevoerd.
5. René of ‘Reinier’ De Clercq werd in Marcel Van de Veldes ‘De geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging 1914-1918’ consequent als Jong Vlaming geduid.
6. Volgens het hof van beroep te Brussel werd het strafdossier tegen René De Clercq vernietigd…

7. August Borms (1878-1946) was hét boegbeeld in de amnestiecampagne voor de veroordeelde activisten
8. Lijst uit ‘De Dietsche Gedachte’ van december 1928 van in Nederland verblijvende veroordeelde activisten. Domela komt er (omdat hij het Nederlandse staatsburgerschap had?) niet in voor.
9. Door de bemoeienissen van de zgn. **Bormscommissie**, eigenlijk ‘Commissie tot uitvoering van de herstelverordening van 6 september 1940’, ook wel Herstelcommissie genoemd, werden de straffen van Domela, de Clercq en alle andere activisten vervallen verklaard. O.m. aan De Clercqs weduwe en zijn jongere zus Rachel werd schadevergoeding uitbetaald, welke na de oorlog, uiteraard, moest worden terugbetaald.

Emilie Claeys (1855-1943) was een feministische militante geweest (ze propageerde het zgn. Neomalthusianisme of geboortebeperking) en van 1892 tot 1896 verantwoordelijk uitgever van het dagblad 'Vooruit'. Zij werd uitgestoten (of ging zelf weg?) uit de socialistische beweging toen bekend werd dat ze met een gehuwde man samenleefde. Nadien werd ze een trouwe bezoekster van Domela's protestantse gemeente. Toen Domela op 23 oktober 1918 met zijn hele hebben en houwen (behalve de grote meubelen) van de Coupure per binnenschip naar Nederland vertrok, werd een deel van het kernarchief van 'Jong Vlaanderen' bij Emilie Claeys in Gentbrugge achtergelaten. Claeys had zich niet met het activisme ingelaten maar onderkende 'het idealistisch karakter' van de beweging. Uit dit archief heeft Marcel Van de Velde geput om zijn 'Geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging' uit 1941 te schrijven. Begin 1941 heeft Domela, op zijn enige naar ons bekende reis naar Vlaanderen sedert 1918, de hoogbejaarde Emilie Claeys bezocht met het doel dit archief te recuperenen. Even na De Clercqs dood was mr. Jacobus Wijnstroom, die een René De Clercqgenootschap had opgericht waarvan Domela en Roza de Guchtenaere bestuursleden waren, al van plan geweest (o.m. op basis van stukken uit het archief van De Clercq?) een geschiedenis van 'Jong Vlaanderen' te publiceren. Dit initiatief werd toen door andere ex-activisten (o.m. Pieter Ursi e.a.?) afgeraden.

Op de zitting van 20 mei 1921 van het Oost-Vlaamse hof van assisen werden bij verstek Leo Picard (levenslang), Jan de Boevé (20 jaar), Jozef Boulengier (10 jaar) en August Remouchamps (oud-leerling van de Clercq; 10 jaar) en Jules van Roy (20 jaar) veroordeeld. Domela kreeg de doodstraf o.m. om 'de staat aan het wankelen te hebben gebracht'. Domela, die via een frisse wind een exemplaar van het vonnis in zijn bezit had gekregen koesterde dit als ' De Hoogste Ridderorde en **Ere-onderscheiding vanwege de koning van Bè'**. Domela sprak principieel nooit de naam 'België' uit maar verving dit door een blaatgeluid van een schaap of een geit omdat alles er volgens hem 'in België zo schaapachtig aan toe ging'.

Overdruk uit Domela's eigen exemplaar van 'De Noodhoorn' van De Clercqs gedicht **'Als tijd en mensen tegengaan'**, geschreven n.a.v. Domela's doodsvonnis.

Voor het assisenhof van Brabant ging op 17 april 1920 een proces door tegen 14 in Brussel residerende activisten waaronder René De Clercq. Er werden 11 doodstraffen uitgesproken o.m. tegen De Clercq zelf, Willem de Vreese, Hector Plancquaert, Alfons Depla, Adriaan Martens, Hendrik Mommaerts, Arthur Faingnaert, Richard De Cneudt en Steven Prenau. Zij moesten ook een gezamenlijke boete van 300.000 frank betalen. Het **vonnis werd in effigie** op de Brusselse Grote Markt uitgevoerd.

René of 'Reinier' De Clercq werd in Marcel Van de Veldes 'De geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging' consequent als Jong Vlaming geduid.

Volgens het hof van beroep te Brussel werd **het strafdossier tegen René De Clercq vernietigd…**

August Borms (1878-1946) was als één der enige kopstukken van het activisme in het land gebleven. Op zijn proces tussen 2 en 9 september 1919, waarbij hij ter dood werd veroordeeld, nam hij de last van het hele activisme op zich. In de strijd voor amnestie werd Borms met de inzet van alle romantische middelen o.m. het opstarten van een ware personencultus hét symbool van het activisme. Het parlement had op 6 december geanticipeerd op zijn schitterende verkiezingsoverwinning van 9 december 1928 en de

zgn. clementiewet gestemd waardoor De Clercq e. a. weer over de grens konden komen. Borms zou overigens op 26 februari 1939 Domela in Beetsterzwaag bezoeken.

Lijst uit ‘De Dietsche Gedachte’ van december 1928 met een **lijst van in Nederland verblijvende veroordeelde activisten**. Domela komt er (omdat hij de Nederlandse nationaliteit had?))niet op voor.

Door de bemoeienissen van de zgn. **Bormscommissie**, eigenlijk ‘Commissie tot uitvoering van de herstelverordening van 6 september 1940’, ook wel Herstelcommissie genoemd, werden de straffen van Domela, de Clercq en alle andere activisten vervallen verklaard. O.m. aan De Clercqs weduwe en aan zijn jongere zus Rachel werd schadevergoeding uitbetaald, die na de oorlog moest, uiteraard, worden terugbetaald.

10. Domela, predikant in Beetsterzwaag (Frl)

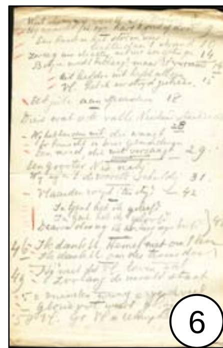
1. Kerk en Weme (pastorij) in Beetsterzwaag.
2. Met Vital Haesaert (1890-1954) in de woonkamer.
3. Doodsbericht van René De Clercq aan Domela.

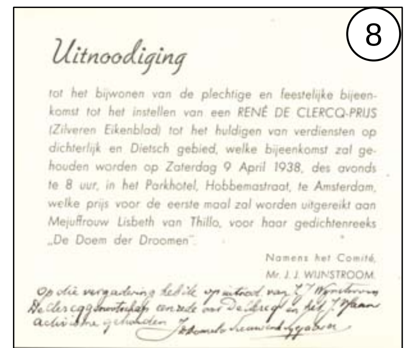

ALGEMEEN NEDERLANDSCH VERBOND

Mededeelingen aan de Leden.

Uitnoodiging

tot het bijwonen van de plechtige en feestelijke bijeenkomst tot het instellen van een RENÉ DE CLERCQ-PRIJS (Zilveren Eikenblad) tot het huldigen van verdiensten op dichterlijk en Dietsch gebied, welke bijeenkomst zal gehouden worden op Zaterdag 9 April 1938, des avonds te 8 uur, in het Parkhotel, Hobbemastraat, te Amsterdam, welke prijs voor de eerste maal zal worden uitgereikt aan Mejuffrouw Lisbeth van Thillo, voor haar gedichtenreeks „De Doem der Droomen".

Namens het Comité,
Mr. J. J. WIJNSTROOM.

4. Knipsel NRC-verslag over de onthulling van René De Clercqs grafmonument uit Domela's exemplaar van 'De Noodhoorn'.
5. Het ANV Den Haag vraagt Domela in 1934 te komen spreken over 'Renier De Clercq'.
6. Domela's persoonlijke lijst van voorkeursgedichten uit 'De Noodhoorn'.
7. Postkaart met thema 'Heelnederland' met gedicht van René De Clercq uit Domela's exemplaar van 'De Noodhoorn'.
8. Uitnodiging aan Domela van Wijnstrooms 'René De Clercqstichting' uit 1938 voor het bijwonen van de uitreiking van een René De Clercqprijs.

De kunstschilder Anco Wigboldus, te Zuidhorn schiep bovenstaand zinnebeeldig portret van den Wiking, die Vlaanderen wakker kreet. Het dagteekent van 1931. Er hoort onder te staan:
„In Gent heb ik geleefd,
in Gent heb ik geloofd,
Daarom draag ik zoo hoog mijn hoofd,
als een die kop en kijkers heeft."
René De Clercq in zijn „Noodhoorn"

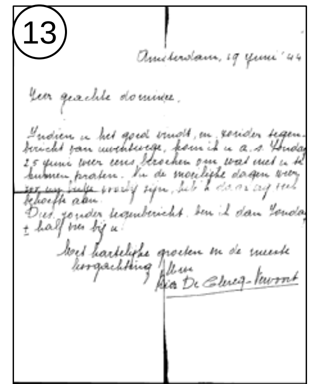

Mejuffrouw Roza De Guchtenaere, die zich vóór den Krijgsraad te Brussel in 1919 liet kennen als 't dapperste vrouwenhart van geheel Vlaanderen.

Firmijn Parasie, hoofdopsteller van „De Dietsche Voorpost" te Gent, onder leiding van Roza de Guchtenaere en Ds. Domela N. N. „De Dietsche Voorpost" zette de uiterst Vlaamsch-Nederlandsche richting voort van het blad „Vlaanderen" van J. de Decker en Robrecht de Smedt en van „De Vlaamsche Post", het in 1914 gestichte eerste Aktivistenblad.

Amsterdam, 19 Juni '44

Zeer geachte dominee,

Indien u het goed vindt, en zonder tegenbericht van uwentwege, kom ik u a.s. Zondag 25 Juni weer eens bezoeken om wat met u te kunnen praten. In de moeilijke dagen [illegible] vrouwtje zijn, heb ik daar erg veel behoefte aan.
Dus zonder tegenbericht ben ik dan Zondag ± half [illegible] bij u.

Met hartelijke groeten en de meeste hoogachting
Uw
Ria De Clercq-Vervoort

9. Portret Domela
10. Domela steunde Roza De Guchtenaere en haar blad 'De Dietsche Voorpost'
11. Firmin Parasie, oud-leerling van De Clercq en uitgever van het satirische blad 'Reinaert', medewerker van 'De Dietsche Voorpost'.
12. Bij Vlaams bezoek stak Domela steevast de leeuwenvlag uit. Hier poseert hij aan het venster van zijn woning in Amsterdam.
13. René De Clercqs vriendin, Ria Vervoort, neemt contact op met Domela.

Weme (pastorie) en kerk in **Beetsterzwaag** (zuidoost Friesland, even ten Zuiden van Drachten) waar Domela al in december 1918 aan de slag kon. Eigenlijk kwam hij min of meer in het vroegere biotoop van oom Ferdinand terecht. ‘De aanhangers van oom Ferdinand – zeer talrijk hier – zeggen: ‘Hij heeft het nog verder gebracht dan zijn oom, die had wel in de kast gezeten, maar van ter dood veroordelen was toch geen sprake. ’t Bloed loochent zich toch niet’. Verleden zondag te Heerenveen had ik daardoor veel socialisten in de kerk’ aldus ds. Jan Derk Domela.

Domela met ‘sublieme deserteur’ Vital Haesaert (1890-1954) in de woonkamer van zijn weme. Haesaert was betrokken in het volkshogeschoolwerk in Friesland.

Doodsbrief van René De Clercq aan Domela.

Knipsel verslag NRC van de **onthulling van het grafmonument van René De Clercq** in 1936 uit Domela’s exemplaar van ‘de Noodhoorn’

Het ANV Den Haag vraagt Domela in 1934 te komen spreken over ‘Renier de Clercq’.

Domela’s persoonlijke lijst van **voorkeursgedichten** uit ‘De Noodhoorn’.

Postkaart met thema ‘Heelnederland’ met gedicht van René De Clercq uit Domela’s exemplaar van ‘De Noodhoorn’.

Uitnodiging aan Domela van Wijnstrooms ‘René De Clercqstichting’ uit 1938 voor het bijwonen van de uitreiking van een René De Clercqprijs.

Portret Domela (zoals in Marcel Van de Velde, 1941)

Roza De Guchtenaere (zoals in Marcel van de Velde, 1941). Haar radicale blad ‘De Dietsche Voorpost’ (vanaf 1932) werd gesteund door Domela.

Firmin Parasie (1897-1976), (zoals in Marcel Van de Velde, 1941), oud-leerling van René de Clercq, oud-student van de von Bissinguniversiteit, lid van de Clartégroep, gaf vanaf 1930 het satirische ‘Reinaert’ uit en naast De Guchtenaere één van de drijvende krachten achter ‘De Dietsche Voorpost’.

Bij Vlaams bezoek stak Domela steevast de leeuwenvlag uit. Hier poseert hij aan het venster van zijn woning in Amsterdam.

René De Clercqs vriendin, **Ria Vervoort,** neemt contact op met Domela.

11. Domela, beschermheer van 'Het Pennoen'.

Maandblad — Jaargang 24 — Nummer 9 - juni (24) juli 1975 — Aflevering 229 — 8 blz. — Prijs 25 fr.

HET PENNOEN

«Als wij het onbereikbare trachten te bereiken ervaren wij dat niets onbereikbaar is». — Ds J. Domela Nieuwenhuis Nyegaard

JAARGANG 5 — Nr 11 — JANUARI 1955

Losse nummers : 8 fr.

MAANDBLAD VOOR HEEL-NEDERLANDSE BEWEGING

Het Pennoen
bestaat vijf jaar !

Hernieuwing van de meeste abonnementen

Steunt wie het waard is !

Openbare Brief aan een Dode !

DIERBARE DOMINEE,

ONZE laatste handdruk zou de allerlaatste blijken. U begroette ons van op het balkon achter de leeuwenvlag en bleef ons nawuiven. Nooit zouden we Uw prachtig aangezicht terug zien. We waren zo gewoon al Uw vrienden en vriends kinderen de enen na de anderen te weten verdwijnen dat we U als onsterflijk achtten. We hadden niet gedacht dat eens Uw beurt zou komen om in de kroniek der afgestorvenen behandeld te worden. U sprak jarenlang over de komende dood en de hereniging met Uw vrienden. Wij geloofden U niet. Thans is het gebeurd.

Het past dat wij, U hier hulde brengen namens het radicale Vlaanderen, namens de Vlaamse jongeren die U speciaal na deze oorlog zo nauw aan het hart laren. U zei ons : « Zeg na mijn dood, dat ik mij Vlaming bij keuze voelde ». We schrijven dit hier neder om daarvan getuigenis af te leggen. U waart langsheen het geslacht der De Brauws van Vlaamse, feitelijk Frans-Vlaamse afkomst en daar zo fier op. Langs de Nyegaards van Skandinaafse afstamming. Heel-Nederland in trouwe bondgenootschap met alle Noordzeevolkeren, inzonderheid Skandinavië, dit was Uw ideaal dat nog te verwezenlijken is. Doch wees gerust, Uw school vergeten wij niet.

Het nieuws van Uw afsterven werd tijdens de laatste dagen door vriend en vijand besproken. Dagbladen en Radioomroep hebben er het hunne toe bijgebracht. Nu eerst blijkt hoe groot Uw plaats in de geschiedenis van de Vlaamse Beweging in de toekomst zal zijn, voor zover ze het reeds niet was. U waart de stichter van het Jong Vlaamse activisme. Jong-Vlaanderen is het hoogtepunt van Uw leven geweest dat U de doodstraf bij verstek bijbracht. Doch tussen de twee oorlogen in hebt U Vlaanderen en de Heel-Nederlandse zaak verder gediend. Onvergetelijk was Uw aandeel in de Oranjeherdenking te Delft in 1933.

Een tweede oorlog kwam. De bezetter wist waarom hij U spreekverbod gaf. Een Domela, een Fries die alleen knielt voor God, hoe zou die zich kunnen voegen naar de « Gleichschaltung » van het nazisme. U koost de zijde van Oranje ! Men zegt ons dat U naar de Rijkscommissaris schreeft en een voor hem onaangename vergelijking met Alva maakte. U waart inderdaad een Geus van het echte soort. Een tweede maal ontsnapte U aan de dood, ditmaal deze der nazi's. God zou zelf zijn ogenblik uitkiezen. Tot Uw laatste levensstonden zijt U gewapend met Uw kolossale belezenheid met bijdragen in de Heel-Nederlandse pers actief gebleven.

Nooit meer zullen we Uw lange prophetische gestalte, aartsvaderlijke baard, kunstenaarsmanen, vurige ogen zien. Allen die U tijdens Uw leven ontmoet hebben getuigen van Uw fascinerende invloed. Wie U kende kwam onder de indruk van Uw goedheid. Het hoogste bewijs hiervan was genade van de koningin vragen en verkrijgen voor de moordenaar van Uw zoon.

† DS J. D. NIEUWENHUIS NYEGAARD — *Cliché de Volksbeweging*

Uw nationaal gevoel dat was liefde voor Gods schepping. Zijn indeling in volkeren en taalgemeenschappen. U hebt als predikant zoveel goed gedaan aan naamloze eenvoudigen om Christus wille. Wie U hoorde voorbidden was versterkt in zijn geloof.

Samen met Eugeen van Oye (Gezelle's lievelingsleerling), Reinier de Clercq en Dumon, samen met Uw lieve Vlaamse en Skandinaafse vrienden wensen wij U het weerzien bij de Heer der Heren in de Hemelse zaligheid.

Het was goed U gekend te hebben.

Wij blijven zoals U het ons zo gaarne voorzegde :

« Eén in Vlaanderen !
Eén in Christus ! »

En als eresalunt aan onze goede oude vriend roepen wij :

Vliegt de Blauwvoet !
Storm op zee !

JAARGANG 6 — Nrs 1-2 — APRIL-MEI 1955

Losse nummers : 10 fr.

MAANDBLAD VOOR HEEL-NEDERLANDSE BEWEGING

Dit nummer speciaal gewijd aan de levende gedachtenis van Ds. J. D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard verschijnt onder de leuze :

Op beginselen wijk ik nooit af. Een Domela Nieuwenhuis is beslist consequent of voor of tegen, niet gematigd of tussen beide.

15 december 1912
J. Domela Nieuwenhuis

AFSCHEID AAN VLAANDEREN

door Ds J. D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard (*)

MIJN mede Vlamingen, Brabanters, Friso-Vlamingen, Limburgers, bezet Vlaander, Nederlanders, strijdmakkers. Van der jeugd af ; heb ik ons Vlaanderland zielslief gehad, de Nederlanden vanaf uiterst Zuidelijk Vlaander tot uiterst Noordelijk Friesland lagen altijd diep in mijn ziel gegrift, en ik had sinds ik Vlaanderen zo goed leerde kennen — na daar op 24 j. leeftijd, als zieleherder beroepen te zijn, eerst in W. daarna in Oost-Vlaander —, een gevoel van diepe smart, als ik de verwording en achteruitgang zag van het kunstrijk, krachtig, kernachtig, kinderrijk Vlaanderen, waarvan telkens delen afgerukt werden door verovering en verfransing en waarvan de leidende standen vervreemd waren door lange verbastering en ontaarding. Pijn deed 't mij de koninginne Vlaanderen — als koelie van de Waal te zien in kolenmijnen en nijverheid. De toestand in de fabrieken greep mij aan ; 't woord van een Gents katoenbaron en franskiljon « ce ne sont que des bêtes de somme » is kenschetsend ; 't onderwijs, de opvoeding, de kloosterscholen, de hogescholen, de beschaving, bijkans alles is in verfranste of Waalse handen, zelfs geen politiebeambte of bruggewachter in Vlaanderen zonder Frans te kennen, maar wel minister van een merendeel Vlaamse staat zonder een woord van onze moedertaal te verstaan — dokter in 't 70 % Vlaamse leger zonder de soldaten te begrijpen — 't heerlijk rijkbegaafde Vlaams volk vernederd, ontluisterd, tot slaaf verlaagd, en de rijkdom van Vlaanderen voor Waalse belangen aangewend en het eeuwenoud Vlaams Brussel steeds meer van Vlaanderen vervreemd en van hogerhand verbeulemanst, verfranst, verkracht.

Ik hoef in mijn vaarwélwoord als terdoodveroordeelde voor Vlaanderens bevrijding, als verbannene sinds eind 1918, aan wien de Vlaamse aarde ontzegd is U de diepe val van ons edel Vlaanderen niet te beschrijven. Gij allen kent 't lijden van Vlaanderen, niet enkel op de taalgrens, te Brussel, in N.Frankrijk. Wel is sinds ons Rodenbach's Jong Vlaams Aktivisme door onze Beweging van 1914 de toestand schijnbaar verbeterd, maar de Leliaert-Franskiljons, halve Vlamingen hebben de oorlogen gebruikt om tienduizenden echte Vlamingen te vermoorden, brodeloos en ellendig te maken. De machthebbers hebben angst en schrik over Vlaander verspreid zodat velen niets meer durven wagen of om den brode of om winst zwijgen ; of anders om een mooie loopbaan met de geweldhebbers en regeerders meedoen en eigen volk mee vertrappen.

Goddank, is er een gelovig, warm minnend Vlaamse kern, die nooit uitgeroeid kan worden, de Blauwvoeters, de zonen en dochteren van Jong-Vlaanderen, dat ik in 't vroege najaar 1914 in 't leven riep met hulp van de eedzweerders van de Gentse groep, met de steun van Eugeen van Oye, Willem de Vreese, Em. Dumon en te velen, om hun namen, alle te noemen. Tot dat trouw kern-Vlaanderen en tevens tot Heel-Vlaander als onafscheidelijk deel van Heel-Nederland, heb ik, die zelf door Belgen en Duitsèrs ter dood gedoemd werd, ik, die alles verloor voor Vlaanderen, en twee zoons, oudstudenten van Gent en vurige Heel-Nederlanders heb moeten offeren — de één Edzard, was medestichter van onze Jong-Vlaamse Beweging, de jongste Koo, Gents student 1917-18, kwam tot zijn vermoording door de Gestapo, telkenjare op de Vlaamse zanghoogtijden met een 50 Friese Groningers, nu heb ik nog een woord van vaarwel en tot weerziens in de hemel in Christus onze Zaligmaker :

Weest getrouw, offert U, wijdt U aan Vlaanderens ontvoogding, laat niets U te veel zijn, met Berten Rodenbach gelijk hijzelf zegt : Askese - onthouding - alles veil hebben - zo nodig 't dierbaarste, eigen persoon wegcijferen - als Godgewijden voor Vlaanders behoud, Vlaander, Heel-Nederland beminnen in Chr. naam - boven vrouw en kind, zo nodig gemakken voor goed op zij zetten - zelfs 't uiterste geven, 't opgeven van genotmiddelen, roken, drinken, vlees zijn slechts luttele offers, neen geheel - alles voor Vlaanderens toekomst op 't spel zetten, al zouden wij ten vreselijkste dode moeten gaan.

Geen offer te groot, als 't Vlaander's redding kan uitwerken. De honderd duizenden in 't verleden hebben niet te vergeefs alles gegeven, denk o.a. aan de IJzertoren, denk aan de martelaars o.a. aan Joachim Pijn. Nu gedenken wij ook de talrijke scharen, die voor Alva en Parma uitweken en Noord-Nederlands Gemenebest hielpen opbloeien en tot een wereldrijk maken — wij gedenken allen, die reeds in de middeleeuwen hun leven gaven voor de Nederlanden : in 't Noorden de helden van Hoogwoud, Warns, Fokko Ukena ; in Zuid-Nederland de Vlaamse mannen en vrouwen van Bouvinnes, Sporenslag, van de slag bij Sluis, Rozebeke. Wij zien op de helden van West-Vlaanderen, P. de Coninck, Breydel, Zannekin, enz., op de Arteveldes, op al de getrouwen van al de Nederlanden.

« Lijf ende goet al te samen heb ik U niet
verschoond » zegt de Nassouw
« Mijn broederen — hoog van namen hebben het U ook getoond
Graaf Adolf is gebleven in Friesland in den slag
Zijn ziel in 't eeuwig leven verwacht de jongste dag.» (uit 't Wilhelmus)

Nu is 't « Jong-Vlamingen », strijdmakkers, broeders en zusters van dit geslacht, uw beurt om niets te ontzien, niets te zwaar of te geweldig te achten, elke gelegenheid aan te grijpen om Vlaanderen, om Heel-Nederland te redden uit de dodelijke greep der verfransing, die nu 'n nieuw middel zoekt in de dreigende nieuwe Eenheid-geweldstaat Kl. Europa, die van ons een wingewest wil maken gelijk Sleeswijk en Oostfriesland van Duitsland, gelijk Baskië, Bretagne, Corsika, Frans Vlaanderen, Elzas van Frankrijk, gelijk Catalonië van Spanje en de vazalstaten van Rusland.

Were di : Strijdt ten uiterste ! Ziet op Hollands Z. Afrika's voorbeeld : Malan. Eerst moet de Latijnse centralisatie vernietigd. De grootst-mogelijke scheiding van de ons vreemde tot nu toe ons overheersende Walen, die ons zó taal- en bloedvreemd zijn, dat onze voorouders in de Nederlanden, Engeland, Skandinavië, Duitsland hen : Wales, Cornwallis, Wallonie, Wälsch, Walskland noemden en dat woord Waal betekent oorspronkelijk vreemdeling, uitheems, in onze oertalen van de dieden van het Gotenras.

De splitsing moet nu werkelijkheid worden gelijk in 1905 't uiteengaan van Noren en Zweden. « Ander bloed kiest andere wegen » — zegt priester Verschaeve. Inder minne — zo mogelijk — goede naburen worden. Wij moeten doortasten gelijk de Ieren, die na lange bloedige strijd hun volkomen onafhankelijkheid hebben veroverd op het machtige Engeland. 1918 weigerden de 73 Sinnfeiners naar 't Parlement te Londen te gaan en vergaderden te Dublin als Ierse regering en 't werd een Anglo-Irish war, een vreselijke guerilla. Maar reeds in 1921 werd de Ierse Vrijstaat erkend — die echter nog in 't Engelse imperium zat. Al de bloedoffers van Ierland vermeld ik niet. 3 Mei 1933 schaft 't Ierse Parlement de eed van trouw af. Onder Castello werd de laatste band met Ierland verbroken. 18 April 1949 werd Ierland een geheel vrije staat zonder enige verplichting aan Engelands Empire.

Elke wereldtoestand gebruiken om de splitsing te verwezenlijken volgens President Roosevelts woord, die ons en de Walen « traditionele tegenstanders » noemde. De Walen hebben vele goede eigenschappen, maar horen in een ander huis en mogen niet langer ons verkrachten. In 1914 toen ik met mijn medestanders op Rodenbachs voetspoor de Jong-Vlaamse Beweging stichtte die in 1918 de onafhankelijke staat Vlaanderen uitriep (Raad van Vlaanderen) — in 1914 koos ik de leuze « Als wij naar het onmogelijke grijpen ervaren wij dat niets onmogelijk is met Gods hulp ! ».

Mijn dierbare Vlamingen, Zuid-Nederlander ! Vermijdt 't woord Diets dat ons bij Duitsland inlijft, trouwe Vlaamse strijdgenoten van beiderlei kunne, overwint in Christus naam ! Als Vlamingen, als Noorderlingen staan wij met Heel-Nederland 't dichtst bij de Noord-West Europese volken — wij zijn de Noordzeekustvolken — denk aan Gudrun van Rodenbach !

Wij hebben verder de roeping alle volken en alle Gods scheppingen en -schepsels lief te hebben. Maar eerst en vooral zijn wij door God geschapen als Vlamingen, Friso-Nederlanders, Heel-Nederlanders ; dus vrij « quaede Kerels van Vlaanderen », van vrij Neerland vanaf uiterst Vlaanderen tot uiterst Friesland. Wij als volk der Heel-Nederlanden, vroom, gelovig in God.

Geen Keizer Karel de Grote, Napoleon, Hitler, Schuman, Spaak, Adenauer geweldstaten, geen Waals-Franskiljonse ontaarding die ons tot bletende schapen maakt : Bèè. bèè zegt le comte Dubois in « Belges ou Français ».

Met Gods hulp een heerlijk rijk van al de Nederlanden van 't Noorder Friesland, tot het Zuidelijkst Vlaanderen dat is Gods h. Wil, Zijn eeuwige Raad.

Ik zeg U, vaarwel tot voor Gods aangezicht in de hemelen. Ook daar zal ik voor U blijven bidden dat gij trouw, standvastig, hardnekkig vrij blijft in het spoor van Artevelde, de Zwijger, Berten Rodenbach. Gezelle zegt :

« God voor bake, recht voor stake
Vlaams voor sprake,
Vrije died - zo de Vlaming en anders niet. »

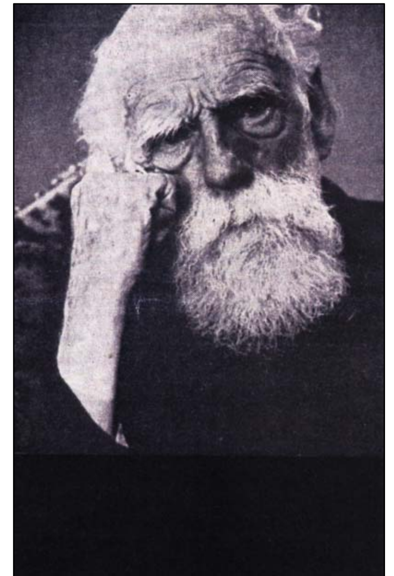
GOD ZEGENE U allen, Vlamingen, Friso Nederlanders, Heel-Nederland, heil !

Ds. J. D. DOMELA
NIEUWENHUIS NYEGAARD,
Vlaming bij keuze.
Stichter en Erevoorzitter van de Nat. Jong-Vlaamse Beweging.

(*) Deze tekst bedoeld om na zijn dood veropenbaard te worden, werd op 14 Juni 1953, mits enige lichte wijzigingen, door Ds. J. D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard in aanwezigheid van enkele Vlamingen voorgelezen.

12. De betekenis van Domela voor de Vlaamse Beweging

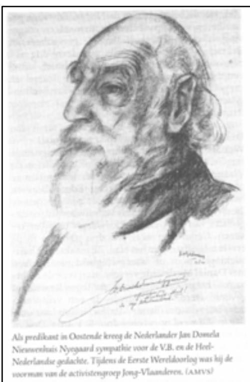

16 Dec 1915

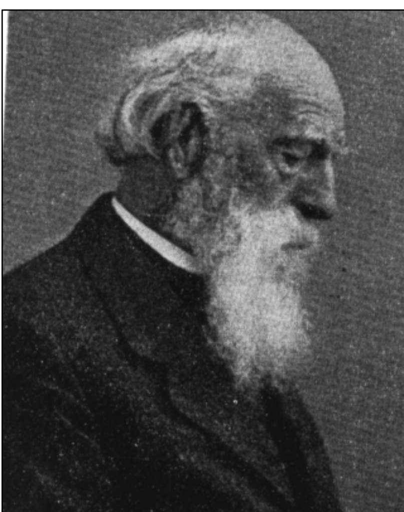
Vlaanderen, Vlaanderen, met hand en tand
Sta ik recht voor u.
Vecht voor u!

René De Clercq

Als predikant in Oostende kreeg de Nederlander Jan Domela Nieuwenhuis Nyegaard sympathie voor de V.B. en de Heel-Nederlandse gedachte. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was hij de voorman van de activistengroep Jong-Vlaanderen. (AMVS)

De oude ds. Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard. Geschilderd portret door J. Bieruma Oosting (familiebezit).

Als we ervan uitgaan dat de Vlaamse Beweging een emancipatorische beweging is, een reactie tegen een volledig verfranste toplaag (plusminus 5 % van de bevolking) die in Vlaanderen alle macht bezat, moet een figuur als Domela geplaatst worden in die periode dat die Vlaamse Beweging op een tegenstander stootte die niet meer bereid was nog enige concessie te doen en de gestemde taalwetten tegenwerkte. Het radicaalste segment van de Vlaamse Beweging geloofde niet meer dat de rechten van de meerderheid van de bevolking binnen een Belgische parlementaire context konden worden afgedwongen. In plaats van precies op te komen voor meer democratie, ging men de democratie an sich verwerpen. De Duitse bezetting schiep een vacuüm waarin enige enkelingen als Domela de kans zagen een fundamentele oplossing voor de Vlaamse kwestie te forceren. Het activisme was niet de manier om iets voor Vlaanderen op lange termijn op te bouwen. Toch heeft het in opbod de andere krachten binnen de Vlaamse Beweging verplicht een ‘minimumprogramma’ op te stellen dat vanaf de dertiger jaren in min of meerdere mate zou worden gerealiseerd. Het activisme was de aanzet van het Vlaams Nationalisme en iedereen die bepaalde verkeerde keuzes en bondgenootschappen in de geschiedenis van de Vlaamse Beweging ten gronde wil corrigeren, kan niet om een grondige studie van het activisme heen om zulks te doen. De romantische Domela, een éénzame oudere onder zijn vrij jeugdige medestanders, zag zijn Paulinische heilsplan als volgt: ‘Als deze Wereldoorlog het monster, dat op ’t Vlaamse volk zit verbrijzelt, de hele Belgisch-Brusselse-Koninklijke-ministeriële parlementaire Waalse kliek voor eeuwig verplettert, zal Vlaanderen ontwaken’. Met Ezechiël 37 zag hij zichzelf in de rol van een nieuwe Willem van Oranje in een beslissende ‘Schicksalstunde’ voor Vlaanderen optreden: ‘In Gods kracht greep ik met machtige hand een wegstervend volk aan en blies in die halfdoden, die sinds eeuwen geen staatsvormende gave meer hadden, de levenwekkende gedachte van een eigen staat Vlaanderen’. Men kan van Domela veel zeggen maar eerst en vooral moet men alles in zijn tijd trachten te plaatsen en proberen te begrijpen. Het product Domela kon maar gedijen door de onbuigzaamheid van de tegenstander. Zijn persoonlijke onbaatzuchtigheid staat buiten kijf. Bovendien heeft Domela ondanks alles wel één en ander losgewrikt. Hij heeft mede de vrees bij velen doorbroken voor de macht van een almachtige franskiljonse elite. Bovendien kan men moeilijk beweren dat hij braaf en volgzaam aan de Duitse leiband liep…